D A C I A

Anul I, Numărul 6

BUCUREŞTI, 15 AUGUST 1941 • APARE DE DOUA ORI PE LUNA • EXEMPLARUL: 12 LEI

SUB SEMNUL REINTREGIRII

Asupra Asiei în mers lumea germano-romană a ridicat armele. Popoarele vocaţiei şi creaţiei europene, popoarele acestei logodne în spirit, acestei profunde afinităţi naturale se opun cu ardoare puhoiului asiatic, revărsat ca şi altădată din stepele infinite ale Sciţiei.

Fumul care se ridică — imens holocaust — de pe câmpiile de luptă, relevă conflictul unor popoare mândre de tradiţiile lor, titulare ale unui patrimoniu fără seamăn, în lume, — popoarele individualismului apollonic, popoarele omului-valoare — cu hoarda deslănţuită, lumea concepţiilor asiatice cantitative.

Armele noastre împing departe limitele Rusiei barbare. Centrul de gravitate al Slavismului se mută undeva pe la Urali. Sentimentul misiunii sale în Europa se întunecă.

Comunismul ridicase acest sentiment la cea mai înaltă expresie. Comunismul, forma brută a Barbariei slave, propriu naţiunilor fără istorie şi colectivismului de hoardă, culminaţie a spiritului slav, momentul hegemoniei lui asupra lumii...

Agenţii disoluţiei sociale, zelatorii principiilor comuniste, s'au manifestat cu o energie fără seamăn, până la limitele lumii.

Cine a văzut în ei altceva decât armia Asiei în mers, energumenii ideilor panslave, slavo-mongolice, s'a înşelat amar.

Militând pentru o doctrină care nega naţiunea, ei găteau, fără să vrea, căile unei naţiuni-genune, care tindea să se lăţească, peste întreg Continentul.

«Desrădăcinatul» prin excelenţă, smuls din tradiţiile culturii populare, fără contact cu pământul, desintegrat din «patrie» — lucrătorul industrial, — forma tipul de selecţiune al umanităţii viitoare. Acest tip nu se putea realiza deplin decât la confinele Europei, în regiunile de limită cu Asia. Acolo înfloreşte o naţiune fără istorie — o umanitate pasivă, vegetativă, egală şi infinită ca şi stepele ei.

Tributari culturii europene, investmântaţi în aparenţa ei prestigioasă, Ruşii nu pot fi altceva decât sunt. Ca şi ei, toate popoarele Volgei — tot ceeace Asia a depus, ca monstruoase aluviuni în Europa, în cursul atâtor invazii — nu pot fi altceva decât sunt.

Vocaţia lor asiatică s'a declarat în cursul istoriei. Nostalgiile lor sunt pe pământul scitic. Slavo-mongolia, Europa de adopţiune, descălecată pe aceste meleaguri, e una din marile probleme ale Europei.

Pe vechiul pământ al Ţării, pe Moşia poporului românesc, s'au revărsat, prin excelenţă, — Slavo-mongolii din stepele Volgei, puhoaiele umane ale Asiei fără-de-număr.

Descălecaţi pe pământul marilor tradiţii europene — thraco-helleno-romane — aceşti barbari au deprins formele lui de cultură. Cântecul lor, portul şi datina lor, au caracterele proprii tradiţiei româneşti, sunt inspirate şi create din izvoarele de energie ale pământului nostru.

Prin noi Barbaria a fost convertită la cultură — la cea mai ilustră dintre culturile populare ale Continentului.

Popoarele Volgei, mânate de Huni, crudele turme de sclavi ai Hunilor, *Sclavi, Sclavones* — s'au aşezat printre noi, au mimat în chip barbar, elementele creaţiei noastre.

Intr'o bună zi au demonstrat că tot ce făuriseră, în virtutea geniului nostru, le aparţine.

Modelele, tiparele, izvoadele — pururi în mâinile noastre — le-au revendicat pentru ei.

Din argumente filologice, pe cari s'a întemeiat pletora de false ştiinţe ale secolului XIX, au putut deduce — sfidare a istoriei întregi! — caracterul original ugro-slav al culturii noastre populare.

In patria lor primitivă, pe melcagurile pe cari Europa în arme împinge acum Rusia, slavo-mongolii autohtoni, cunosc cu totul alte forme de cultură. Altul e cântecul, altul e portul, alta e datina lor.

Când în afirmaţiile lor atât de mari, energumenii slavismului integral, revendică pentru slavism atâtea forme de cultură românească, de ce nu li se pune în vedere acest contrast elementar?

Textele cari dăinuesc din depărtată vechime, vestigiile arheologice, statuile săpate în piatra romană, fluviul de imagini al columnei lui Traian, toate atestă originea arhaic-europeană a culturii populare din spaţiul istoric românesc.

O insulă într'un noian de ape slave. Atât suntem. Să ne amintim însă de scripturile noastre. «Ispitiţi scripturile» ne îndemna Miron Costin.

Ele atestă un popor imens: «populus valde magnus et spaciosus» întins omogen, din Carpaţii Nordici până pe piscurile Pindului.

In Dacia lui Aurelian, o ramură a poporului nostru a resistat invaziunii slave. Ea se întinde pe ţărmurile anticului Timacus — Timocul nostru românesc.

In regiunea Nişului, de amintire romană — al cărui fonetism românesc prin formele istorice *Naissus-Nissa* e indiscutabil — această ramură întâmpină cele mai înaintate aşezări de Români din ramura macedoneană.

Albanezii — popor autohton, semi-romanic — sunt numeroşi pe acele meleaguri. Protecţia legiunilor italiene ar putea deştepta sentimentul lor romanic. O punte s'ar întinde între spaţiul de hegemonie al Italiei şi poporul românesc. Prin intermediul Italiei, vatra de energie românească din Pind — Macedonia noastră — ar putea fi mântuită. S'ar rupe cercul slav. Naţiunile de invazie ar forma o insulă între Români şi popoarele europene autohtone. Miragiile Asiei s'ar stinge.

Să luăm aminte! Sălbateca resistenţă a lumii slave în spaţiile ei originare din stepă, să ne fie învăţătură.

Centrul de energie slavă din stepele Rusiei, imperiul asiatic dela Răsărit, cu mulţimile sale infinite, cu capacitatea sa de absorbţie infinită, constitue un pericol pe care nici o victorie militară nu-l poate radical desfiinţa.

Omogeneitatea Românilor, numărul lor, ardoarea lor de luptă, acestea vor decide viitorul. Pentru a le ridica la o mare putere, e necesar un spaţiu intens românesc, graniţe cu naţiuni-surori, cu naţiuni solidare, de vocaţie şi de faptă europeană. Sunt naţiunile romanice, sunt naţiunile germanice surori.

Solidaritatea lor în spirit e de veche tradiţie medievală. Arminius a învestmântat armura de cavaler al Crucii, de soldat al misiunii europene. Din codrii Hercyniei, tânăra lui energie purcede în lume.

Solidaritatea Europei, unitatea Europei, Pacea Romană, sunt scopurile luptei sale mari. Aceartă pace nu decurge din tractate, din coaliţii sau din amficţionii. Pacea, în sensul ei strict european — Pacea Romană — decurge din actul de eternă autoritate a Europei asupra Barbariei.

Focar de energie a spiritului, Europa are misiunea de a veghea, de a reprima, de a domni. Ceeace o ameninţă — imperiile exterioare, lumile galbene şi negre, Babelul contemporan, toate acestea fie ţinute departe. Adeversus hostem, aeterna auctoritas!

Cu acestea, Europa n'a resolvat pericolele Barbariei — barbarie în raport, fireşte, cu tradiţiile Europei, cu structura ei în spirit. Aceste pericole persistă în spiritul naţiunilor de infiltraţie, al popoarelor slavo-mongolice descălecate din Stepă. Asupra ţărilor germanice, presiunea lor a încetat de mult. Invazia oamenilor cu ochii mici, «mai cruzi de cât orice fiară» — «gens ferocissima et omni bellua crudelior» cum spune cronica germană — e un vestigiu al amintirii, un lucru al istoriei, departe.

Pentru noi, ea continuă să fie.

Pentru noi, e vie, la Apus, la Răsărit, la Miază-zi.

Sunt semne totuşi. Imperiul de naţiune germană şi-a întins hegemonia peste ţinutul vecin la Miază-Noapte. Reichul a incorporat Galiţia. O regiune de vocaţie asiatică, un întins domeniu al Slaviei, va fi supus autorităţii germane. La Miază-zi, ţări slave s'au înclinat Lictorului. Slovenia a fost incorporată Italiei, Croaţia liberă aşează în scaunul domnesc o dinastie italică. Muntenegrul invocă protecţiunea Italiei...

Procesul de incorporare a lumii slave în lumea idealului european se petrece, aşa dar, sub ochii noştri.

Europa se afirmă. Popoarele marei sale tradiţii vor fi chemate — cu ajutorul Domnului — să continue, într'o zi de pace romană, opera lor de cultură. E timpul să înălţăm fruntea, să restaurăm adevărul românesc, să afirmăm hegemonia noastră spirituală asupra tuturor popoarelor din spaţiul românesc străbun.

Idealului de construcţie a unei Românii integrale, până la marginile lumii româneşti, să-i închinăm toate puterile noastre.

Să lucrăm cât e ziua!

Dan BOTTA

TRAIAN ÎMPARATUL

Detaliu dintr'un basso-relief roman. Museul Laterano, Roma

NU TE PUTEM UITA, NU TE PUTEM VINDE... / de N. I. HERESCU

Dragă eşti inimii noastre, Transilvanie...
Numele tău şi gândul şi ochii ni-i aprinde:
Nu te putem uita, nu te putem vinde,
Nu te putem face danie.

Oamenii stepei meargă aiurea să colinde
După înşelăciuni, după prădanie.
Ne eşti lipită de suflet, Transilvanie,
Nu te putem uita, nu te putem vinde.

Destinul tău şi pe-al nostru îl cuprinde,
Cu-aceiaşi isbăvire sau cu-aceiaşi pierzanie.
Incă o mie de ani, Transilvanie,
Nu te putem uita, nu te putem vinde.

Moartea de ne-ar fi împărtăşanie,
Iadul pe pământ de s'ar întinde,
Nu te putem uita, nu te putem vinde,
Trup din trupul nostru, Transilvanie.

CIVILIZAŢIA ROMANA SATEASCA

de ERNEST BERNEA

Revoluţia liberală din România a năzuit să întemeieze la noi o civilizaţie burgheză după modelul şi sub influenţa civilizaţiei apusene. S'a creiat un stat nou şi desvoltat, noui aşezări cu instituţii financiare, industriale, artistice şi şcolare ce trebuiau să îndrumeze întreaga viaţă a neamului spre o stare de înflorire, de civilizaţie şi progres.

Ca şi în alte dăţi ale istoriei noastre atunci când influenţele veneau din Levant, alături de această lume cu tendinţe de înaltă civilizaţie apuseană, găsim în viaţa de azi a neamului românesc o lume, o civilizaţie românească simplă, crescută firesc şi organic, prinsă de pământul frământat al ţării, cu cerul, cu oamenii şi întâmplările ce le-a putut câştiga, birui şi rodi în decursul vremurilor. E vorba de civilizaţia română sătească.

Satul a fost condus şi administrat de Stat. Statul formă juridică a vieţii de cetate, expresie a civilizaţiei occidentale nu a putut să răspundă nevoilor vieţii locale săteşti. Chiar dacă în limita extremă a îndrumat rodnic viaţa oraşelor, forma juridică a României moderne a ignorat satul. L-a ignorat nu în sensul că nu a voit să ştie de prezenţa sa în unitatea de viaţă a neamului ci în sensul că l-a înţeles după nevoile oraşelor şi l-a tratat ca atare, adică în folosul lor.

Privit din acest punct, satul cu lumea sa a fost aspru judecat şi supus celor mai „inteligente" prefaceri. Pentru omul civilizaţiei burgheze, satul este primitiv, este barbar, este sub orice nivel uman. Judecat în această perspectivă satul reprezintă treapta de jos a vieţii morale şi sociale, satul este necivilizat.

Dacă însă părăsim acest punct de vedere şi judecăm lucrurile din punctul de vedere cuvenit, rezultatele observaţiilor noastre se schimbă în întregime. Pentru a-l înţelege, satul românesc trebuie judecat din centrul lumii sale, din punctul de vedere propriu valorilor sale nu prin mentalitatea burgheză materialistă. Cine îndreptăţeşte calificarea unică de civilizat dată omului din oraşe ? O valoare proprie, un ideal politic sau material ? Dar dacă satul are puncte de sprijin mai bogate pentru a fi socotit civilizat ? Şi le are sigur.

Satul reprezintă civilizaţia românească. Şi nu numai atât. Dacă privim comparativ aceste două civilizaţii putem afirma, fără a cădea în greşală, caracterul europeau, ca să nu spunem cosmopolit al celei dintâi şi autenticitatea românească a celei de a doua. Aceasta pentrucă civilizaţia oraşelor noastre este de dată recentă şi, în raport cu datele aceleia după care a fost copiată, neîmplinită, *în curs de realizare*, iar civilizaţia satelor noastre este străveche, este originară, *plămădită odată cu neamul şi deplin realizată.*

Am spus că civilizaţia română sătească a fost odată cu neamul. Prin aceasta am afirmat caracterul său străvechi şi autohton.

S'a remarcat adesecori de către cercetătorii noştri, mai ales de către istorici, o mare asemănare între civilizaţiile deosebitelor popoare din Sud-Est. Această constatare nu este lipsită de temeiu: unele forme de organizaţie socială, produsele artistice populare între care mai ales cântecul, ne ridică în adevăr problema unei unităţi etnice mai mari care ar fi Sud-Estul; şi chiar mai mult decât atât, hotarele acestei unităţi mergând până în Ucraina, Polonia şi Ungaria.

De aci s'a tras concluzia unor mari influenţe străine, mai ales slave, (ruseşti, sârbe şi bulgare) asupra vieţii poporului român şi deci asupra civilizaţiei noastre săteşti.

Nu poate fi vorba de a nesocoti şi înlătura prezenţa unor astfel de influenţe deoarece convieţuirea în timp de veacuri sau cel puţin apropierea trecătoare între mai multe popoare lasă urme unele asupra altora, uneori atât de adânci încât au fost asimilate şi au devenit însuşiri proprii.

Ceeace pare să facă cu putinţă o apropiere între civilizaţiile etnice din Sud-estul Europei este în primul rând *fondul autohton comun* pe întreg pământul acesta. Influenţele din afară, mai vechi sau mai noui, sunt de o mai mică însemnătate.

Până la venirea Slavilor viaţa rurală pe aceste locuri nu a fost deloc întreruptă. Sinteza traco-romană era deja efectuată. Uneori satele nu au făcut decât să continue sub formă romană o viaţă sătească tracă (Iorga). Tot ce a venit mai târziu, s'a topit cu urme sau fără urme, în această lume locală de o străveche origine.

Asemănările între civilizaţia română sătească şi civilizaţiile săteşti ale celorlalte popoare din Sud-Est nu trebuesc deci căutate atât de mult în influenţele pe care aceste popoare le-ar fi putut avea asupra noastră în decursul vremii de convieţuire ci mai mult în fondul originar comun al spaţiului traco-romanic.

Plecând dela această constatare ne putem da seama că civilizaţia română sătească este deplina păstrătoare a unor vechi tradiţii locale şi că prin însuşirile sale de căpetenie, prin realizarea sa deplină reprezintă un *centru de iradiere* în centrul şi Sud-estul Europei, din Nistru până în Adriatica şi din Carpaţii nordici până în Câmpia Tesaliei.

Civilizaţia română sătească are un *gen propriu* pornit dintr'un fond străvechi pierdut în negura veacurilor şi pe care încă îl poate arăta strălucit mitologia precreştină aflătoare azi în satele noastre de pe o parte şi alta a Carpaţilor şi are o *perfecţiune,* o experienţă vie de continuă îmbogăţire către forme pure aşa cum ne-o arată mai ales arta noastră populară.

In acest fel civilizaţia română sătească aşa cum o vedem azi, ne poartă în adâncimi de milenii şi prin observaţie directă ne deslează probleme de istorie.

Satul românesc are un conţinut de viaţă străveche. Un trecut îndepărtat ne este pe această cale prezentat nu în resturi moarte ci printr'un document viu; viaţa multora din aşezările noastre de munte ne prezintă nealterat nuclee dintr'o lume de mult trecută.

Satul românesc este cel mai expresiv şi mai bogat document al istoriei neamului. Aceasta pentrucă uneori — cum este în cazul poporului nostru de ţărani — adevărata istorie începe acolo unde sfârşesc documentele scrise.

Pe această cale mersul în trecut este mai real, mai adânc şi rodnic.

Am vorbit până aci despre caracterul străvechi al civilizaţiei noastre săteşti. Să vedem acum pe scurt în ce sens această civilizaţie este deplin realizată şi dece are un caracter unic.

Civilizaţia română sătească este o altă natură, o altă lume. De aceea nu poate fi judecată ca treaptă inferioară a civilizaţiei noastre orăşeneşti. Satul are o existenţă proprie şi este o aşezare umană definită. Aşa cum încă îl avem azi sub ochi el reprezintă o comunitate de viaţă şi un sistem de valori româneşti autentice, o comunitate de viaţă naturală organică şi etnică, determinantă pentru viaţa noastră naţională.

Civilizaţia română sătească este o realitate *unică.* Din orice punct de vedere am privi-o ea prezintă o viaţă, un sens, un fel propriu de a fi. Civilizaţia sătească este unică în origina ei, în structura şi în substanţa ei.

Ceeace o face în primul rând să fie atât de interesantă este firescul ei, este origina sa locală. Pământul românesc, casă a poporului dintru început, a rodit această civilizaţie sătească. Unitatea geografică a pământului românesc, Dacia, a dat cealaltă unitate a formelor de viaţă şi a tuturor valorilor.

Civilizaţia română sătească este o civilizaţie primitivă, în adevăr, fără dimensiunile şi strălucirea celei orăşeneşti a popoarelor din Apus. Condiţiile istorice care au plămădit-o şi purtat-o, starea începuturilor acestui popor nu au putut rodi în aceste dimensiuni şi în acest sens; ne-am format şi ne-am păstrat în sate; în aşezări crescute firesc, netulburate de furtunile de sus. De aceea satul românesc are o structură atât de singulară şi atât de organică; satul s'a împlinit într'o lume a sa, o lume închisă şi nu a irupt vulcanic. Această stare a fost şi un leac al conservării civilizaţiei şi neamului românesc însuşi.

Civilizaţia română sătească nu are nimic monumental dar are în schimb o ţesătură măestru alcătuită, are un firesc şi o armonie deplină. Satul nu se poate măsura cu oraşul în planul realizărilor temporale dar îl întrece desigur în acela al valorilor spirituale. Neputinţa neamului românesc de a se realiza pe plan politic şi material l-a închis în sine (faţă de celelalte popoare) dar l'au deschis faţă de Dumnezeu. Durerea şi sărăcia, povara vremurilor grele pe care neamul a purtat-o îndelung au adus la viaţă un tip uman de o mare înălţime spirituală, un om ales, un om simplu şi adânc. Civilizaţia română sătească este întemeiată pe o anume viziune de viaţă, pe un anume stil etic, care se desprinde din omenia românească.. Ţăranul român este creatorul acestei civilizaţii în care se îmbină permanent utilul cu frumosul, gravul cu subtilul.

Satul are o structură de echilibru şi armonie, are o structură organică asemănătoare tuturor realităţilor şi împlinirilor legate de condiţiile naturii. Cu o aparenţă mai statică viaţa acestei aşezări româneşti a pulsat mereu, a mustit şi a rodit deplin. Fără rupturi, fără răsturnări, expresiile însăşi ale acestei vieţi, formele civilizaţiei săteşti s'au schimbat, s'au schimbat însă ca un fruct pornind din sâmbure şi împlinindu-se. Aşa se explică toate acele produse ultime de subtilitate şi permanenţă ale artei, literaturei şi filosofiei noastre populare.

Satul românesc este o aşezare omenească definită, un organism perfect. Viaţa pe care o cuprinde, chipurile în care se înfăţişează. închid în ele o substanţă etnică locală, o substanţă unică, aceea românească: Viaţa concretă produs al pământului şi al istoriei, este aceea în care găsim substanţa şi calitatea românească.

Civilizaţia română sătească departe de a fi o treaptă inferioară a unei civilizaţii nerealizate, ea reprezintă dimpotrivă *un sumum de experienţă şi obiectivare* în forme ultime. Arta, filosofia populară, ordinea socială şi economică stau mărturie acestei afirmaţii.

Arta noastră ţărănească nu este ceva grosolan, expresie lipsită de gust şi îndemânare ci o experienţă mereu repetată cu realizări dintre cele mai reuşite. Viaţa originară şi armonioasă a ţăranului, câmpul deschis al orizontului său a desvoltat un gust foarte fin, un simţ deosebit al frumosului, o cunoaştere şi judecare precisă a valorilor estetice. In faţa valului de artă lipsită de frumuseţe al oraşelor noastre invadate de chipuri atât de străine felului românesc de a fi, arta ţăranului român aduce o simţire de mare puritate şi de precis meşteşug. In faţa extremismului artistic de origină iudaică, curent care a dominat arta cetăţii, ţăranul cu experienţa lui de veacuri, deşi anonim, dă viaţă unor opere de adevărată artă. Vădit lucru, ţăranul român dovedeşte o mare superioritate în înţelegerea şi tratarea frumosului.

Când ţăranul face artă el exprimă o lume adâncă de frumuseţi şi încercări. Dimensiunea metafizică a trăirii sale, tot conţinutul de idei şi sentimente de care dispune, se exprimă sincer în operele sale de artă fără nici un fel de intenţii periferice. Aceasta pentrucă temeiul creaţiilor sale sunt profund umane, nu numai formale, sunt rodul unei spiritualităţi autentice. Adevărul singur şi muzica pură străbate operele artei ţărăneşti.

Materia pe calea căreia se exprimă este tratată ca ceva spiritualizat. O broderie, o poartă, o icoană sau oricare altă producţie de artă populară închid în ele un suflet, cu bucuriile şi tristeţele lui, cu încercările şi năzuinţele lui, un suflet aplecat asupra frumuseţilor şi lucrurilor neschimbătoare. Legătura atât de puternică cu Dumnezeu face din opera ţăranului român o realizare în sensul lucrărilor divine.

Viziunea de viaţă a ţăranului român nu este mai prejos. In ea şi prin ea se împlinesc toate sensurile şi se realizează toate formele acestei civilizaţii săteşti. Filosofia populară atât de armonioasă este expresia unei rodnice aşezări spirituale. Ţăranul român trăeşte într'o ordine cosmică desăvârşită, în care toate lucrurile sunt firesc şi definitiv fixate, în care cugetul şi fapta nasc şi se consumă după legi neschimbătoare, revelate. Marea rânduială a lumii se resfrânge întreagă, ca soarele în picătura de rouă, în cele mai mici lucruri şi fapte ale omului satului românesc. Imbinare de religie şi magie, de rugăciune şi farmec, viaţa spirituală a ţăranului român stăpâneşte înţelesuri adânci, preţuri adevărate asupra naturii lucrurilor şi a omului, asupra sensului vieţii şi cuprinsului ei.

Satul românesc cu o străveche tradiţie, este atât de interesant, mai ales prin viaţa spirituală care îi este proprie. Când începi a-l cunoaşte de aci trebue pornit. Restul se desprinde uşor.

Dacă coborâm pe plan economic şi şi social, ordinea tradiţională sătească este o ordine naturală şi echilibrată. Instituţia familiei, organizarea muncii, regulele sociale (relaţiile) sunt făcute să funcţioneze cu o mare precizie şi rodnicie. Viaţa nu este sufocată ci doar îndrumată în sensurile cerute de firea lucrurilor. Satul nu are setea de aer pe care prea ades o trăeşte oraşul cu prea mulţi cărturari şi mai puţini înţelepţi.

Realitatea socială sătească îşi are legile ei de conservare şi ritmul ei de traiu. Satul românesc reprezintă o adevărată comunitate de viaţă.

Dacă coborîm pe plan economic şi gului organism social al satului nostru suntem surprinşi de ţesătura măiastră şi legile bine aplicate vieţii pe care o îndrumează. Aceasta pentrucă lucrurile aci s'au desvoltat organic şi firesc ca orice cuprins de viaţă al naturii.

Civilizaţia română sătească închide în ea un ritm de valori şi o ordine proprie plină de bogate învăţăminte. In sat s'a creat şi păstrat viaţa neamului românesc pe toate planurile unei obşteşti trăiri. Aci s'au obiectivat şi orânduit toate produsele creaţiei populare, anonime şi autentice.

Civilizaţia română sătească este expresia milenară a experienţei populare, rodnică şi mereu reînnoită.

DESPĂRŢIRE DE O GAROAFĂ ROŞIE

de MIHAI BENIUC

Sărut cu buze arse huma
Din care tu sorbit-ai sânge.
In pribegie plec de-acuma, —
Garoafă roşie nu plânge.

Strângându-mi în desagi amarul,
Toiag din gardul vechiu mi-oi frânge
Şi 'n urmă voi lăsa hotarul
Garoafă roşie nu plânge.

Străinul va veni 'n grădină
Şi toate florile le-o strânge
Buchet pe masa lui străină —
Garoafă roşie nu plânge.

De te va rupe şi pe tine
Garoafă roşie nu plânge.
Pe masa-i cu mâncări străine —
Tu varsă doar un strop de sânge.

PLECĂRI

de ION BĂLAN

De câteori am plecat din Hârseni,
Cu gene umede spre oraşe străine,
Visător priveam munţii cu senine poeni
Ce lunecau parcă după căruţă cu mine.

Satul, plutind în fum, insulă verde
Ridica spre cer două turnuri subţiri
Chemătoare braţe: — sufletul nu ţi-l pierde,
Limpede prinţ, pe unde ni te resfiri!

Cărăuşul cânta despre iubita lui
Drumului alb, cailor, arinilor foşnitori
Mie, copil rătăcitor, — uite-l, nu-i —
Şi amăgirii albe ce-mi surâdea'n nori.

Pasărea dorului se sbătea, o ţineam de aripi,
Lacrima o striveam, bărbat, între gene;
Visul tăia pe cer nefireşti, vineţi tulipi,
Ispita soră-şi netezea lucitoarele-i pene.

Eu, cu un mare râs interior:
— Cărăuş mână mai iute, cântă un cântec de joc,
Prinţ o să fiu. Uite scrie în nor,
Ursitoarea m'a 'nsemnat cu noroc.

Astăzi mă 'ntorc şi pasărea dorului,
Cât Ţara Oltului, cu aripi de tuci,
Lasă căruţa în urmă, sboară întins
Iar prinţul îşi scutură praful de pe păpuci.

Cărăuşul cântă: «Lung e drumul Clujului»,
Pleoapa pe lacrimă nu se mai strânge;
Năluci ale visului, năluci ale dorului
Din norii de eri, cu chipuri de sânge!

GRANIŢELE DIN RASARIT ŞI MIAZA-NOAPTE

de NICOLAE M. POPP

O insulă latină într'un ocean slav, iată posiţia etnică a României. De aici şi pericolul cel mare pentru neamul nostru. Avem vecini turanici, totuşi sângele nostru a trecut puţin în patrimoniul acestora în comparaţie cu Românii ce s'au topit dealungul veacurilor în massa slavă. Exemple sunt nenumărate.

Singura soluţie nu poate veni decât din dislocarea, cel puţin a statelor slave, dacă nu şi a blocurilor etnice slave. Noua ordine europeană a desfiinţat trei din cei patru vecini slavi ai noştri: Cehoslovacia, Polonia, Jugoslavia. In curs este desfiinţarea celui de al patrulea şi mai periculos: U. R. S. S.

In cele următoare se analizează o problemă de graniţă tocmai spre regiunea de modificare în curs a statutului teritorial din Europa de răsărit: *graniţa spre U. R. S. S.*

In istoria politică a unei naţiuni şi în evoluţia geografică a unui popor, problema de graniţă tocmai spre repermanentă actualitate. In acelaş timp este şi o chestiune spinoasă, delicată, care uşor te îndeamnă să aluneci pe panta subiectivismului. Pentru a ne păstra într'un cadru strict obiectiv ne vom mulţumi să relevăm numai o serie de fapte, rămânând ca cetitorul să tragă singur concluziile.

Graniţele unui stat nu trebuesc privite ca nişte simple linii pe hartă sau ca o serie de movile pe teren. Graniţa este un front în lungul căruia se angajează necontenit lupte cari duc la ofensiva unuia sau altuia dintre beligeranţi, respectiv a celor două naţiuni cari se ating pe frontieră. Graniţa este însă şi ceva mai mult decât linia unui front; graniţa este o zonă în care se întrepătrund masse etnice deosebite. In virtutea principiului fizic al osmozei, graniţa este acea membrană fragilă pătrunsă de lichidul cu densitatea mai mare, la popoare — de poporul cu desimea şi vitalitatea mai pronunţată.

In lumina acestor vederi vom căuta să urmărim acele graniţe fireşti ale României, *graniţa Nistrului* şi *graniţa Carpaţilor Bucovinei*, graniţe spre Slavi. Vom căuta să urmărim graniţele acestea sub aspectul lor politic şi etnic, adică să vedem în ce măsură hotarele acestea sunt bine sau rău trasate şi dacă neamul nostru este sau nu în ofensivă la frontiere.

Faptul că ne ocupăm de aceste două graniţe laolaltă se datoreşte împrejurării că amebele graniţe au fost pătrunse de infiltraţia aceloraşi popoare venite din Europa continentală: Rutenii şi Ovreii. Necesitatea privirii problemei în ansamblul ei justifică aceasta.

Graniţa Nistrului şi graniţa carpatică trebue împărţită în mai multe sectoare, fiecare cu evoluţia lui anumită. E sectorul Moldovei de răsărit, sectorul Moldovei de miază-noapte şi sectorul Maramureşului, strâns legat de celelalte două. Vom urmări dacă hotarul acesta este sau nu un hotar istoric.

1. Sectorul Moldovei de răsărit.

La mijlocul veacului XIV, Bogdan Voevod descălecând din Maramureş face să ia fiinţă principatul Ţării Moldovei. In foarte scurtă vreme, cam o jumătate de veac, organizaţia politică nou înfiinţată atinge Nistrul, iar antrepozitele genoveze ale Cetăţii Albe intră în stăpânirea lui Alexandru cel Bun. Iată Nistrul, această ultimă apă carpatică, ca hotar de răsărit al statului, ca hotar din vechime al lui.

In faţa expansiunei tânărului voevodat moldav se ridică puterea otomană, care după lupte crâncene de zeci şi zeci de ani, reuşeşte să se instaleze în sudul provinciei de peste Prut. Se nasc raialele Chiliei şi Cetăţii Albe, cu un întreg hinterland: Bugeacul, colonizat de Turci cu Tătari şi devenit Bugeacul tătăresc, sau pe numele lui vechi: Basarabia, în amintirea domnitorului Ţării Româneşti Basarab, desrobitorul acestui colţ de ţară.

Odată cu creşterea puterii turceşti, Moldova începe să fie înconjurată cu raiale; după Cetatea Albă vine la rând Tighina, apoi Hotinul. Raialele erau în limbaj occidental: marcgrafiate, puncte avansate de rezistenţă în coasta vecinului. In faţa acestor raiale, domnii Moldovei încearcă întărirea graniţelor, în special a graniţei din spre Tătărlâcul bugecean, de unde Tătarii făceau dese incursiuni în Moldova. Regiunea cea mai dârză a Moldovei este „pieptul Moldovei", cununa de dealuri masive şi împădurite cari brăzdează dela apus la răsărit mijlocul Moldovei; e ţinutul numit şi astăzi „Codru", patria Codrenilor tigheceni, a acelor „oameni aprigi şi curagioşi, deprinşi cu primejdia şi veşnic gata de luptă" (Nistor). Ei formau „pieptul Moldovei cel mai tare", de care s'au frânt ca de o stâncă de granit atacurile prădalnice ale Tătarilor din Bugeac. Ei au fost apărătorii hotarului Moldovei.

Vajnicul domnitor care a fost Ioan Vodă cel Cumplit, stăpânitorul ambelor maluri ale Nistrului, a înfăptuit o organizaţie militară de rezistenţă în Bugeac pe care a numit-o „Căpitănia Codrului". Această organizaţie durează târzie vreme, până în a doua jumătate a sec. XVII, când începe decadenţa Moldovei.

Dincolo de Nistru era tătărimea; ţinutul până în Bug şi Nipru se numea Ucraina Hanului. Nici pomeneală de Ruşi, şi iată o dovadă: când în 1484 Ştefan organizase o cruciadă împotriva Turcilor, a cerut şi ajutorul ţarului Moscovei, cuscrul său, căci îşi căsătorise pe fiica sa, Ileana, cu fiul ţarului. Ţarul îi răspunde că nu-i poate trimite ajutorul cerut, *„fiind prea mare depărtarea între Moldova şi Rusia"*, deci între Moldova care se întindea până la Nistru şi hotarul rusesc; asta la sfârşitul sec. XV.

Interesant că în raiale şi Bugeac, limba românească era întrebuinţată uneori până şi în administraţie. Mai mult, creştinii din teritoriile subjugate de Turci au fost puşi sub jurisdicţia bisericească a mitropoliei Proilaviei (Brăilei) şi Ismailului, care ia fiinţă pe la 1600. Creştinii din Ucraina Hanului, adică cei de peste Nistru, depindeau de aceeaş mitropolie. Limba folosită a fost tot moldoveneasca.

Când în 1681, Turcii învingând pe ţarul rusesc, cuceresc Ucraina dintre Nistru şi Nipru, numesc pe Duca Vodă, domnul Moldovei, ca hatman al Ucrainei. Numitul domnitor se intitula „Domn ţării Moldovei şi Ucrainei". Această stăpânire a Ucrainei, deşi vremelnică, arată un moment în istorie când oficialitatea moldovenească era întinsă până la Nipru. Iar mai târziu, primul mitropolit al Basarabiei ruseşti avea sub jurisdicţia sa şi teritoriul dintre Nistru şi Bug.

Odată cu începutul veacului XVIII, Petru cel Mare inaugurează o nouă politică: cucerirea Bizanţului. In năzuinţa Ruşilor spre Bizanţ, ei s'au isbit întâi de Cazaci; i-au sdrobit. Apoi de Tătari; au lichidat şi hanatul tătărăsc al Crimeei (1782). In înaintarea lor năvalnică spre apus, Ruşii se apropie de Nistru abia la finele sec. XVIII, şi ating Nistrul în 1782, prin cucerirea Ucrainei Hanului. Acum, în drumul Bizanţului şedea Moldova; încă 20 ani, şi la 1812 Ruşii sar peste Nistru, rupând jumătate din Moldova.

In planul acesta al lor spre vest, la sfârşitul răsboiului celui mare, clauze secrete prevedeau retragerea hotarului Moldovei pe Siret. Totuşi anul 1918 restitue Moldovei pământul ce-i fusese răpit. Hotarul fixându-se pe Nistru, se fixa pe hotarul firesc, multisecular, al României.

Când hotarul de răsărit al Daciei, dacă nu era dincolo de Nistru, stăruia cel puţin pe acest fluviu, cum pot Ruşii şi apoi Sovietele susţine pretenţii asupra unui ţinut pe care acum 150 ani nu-l atinseseră încă? — iar atunci veneau pentru prima oară la Nistru.

2. Sectorul Moldovei de miază-noapte.

In aceeaş măsură în care frontul Nistrului a oscilat în cursul veacurilor, fiind mereu în ofensivă, şi numai vremelnic în defensivă — pierderea Basarabiei — frontul de miază-noapte a oscilat şi el la fel.

Insă înainte de înfiinţarea principatului moldav, Nistrul la Zalescic şi Ceremuşul formau graniţa tradiţională între Moldova şi Polonia. Leagănul Moldovei este tocmai Moldova din marginea Ceremuşului, Moldova de miază-noapte. Aici e Suceava, prima capitală, aici sunt târnosite primele ctitorii voevodale, aici sunt gropniţele domneşti. Ceremuşul a rămas hotar şi atunci când, în veacul XIV, a existat voevodatul Sepeniţului, înfiinţat ca marcgrafiat de apărare a Moldovei contra năvălitorilor din nord.

Istoria se repetă: iute a fost expansiunea politică organizată a Moldovei spre Nistru; iute — la 1388 — Petre Muşat, creditorul regelui polon, intră în posesiunea Pocuţiei. Pocuţia, un teritoriu sprijinit pe Nistru şi Carpaţi, a fost mărul discordiei, pricina atâtor gâlcevi între Moldoveni şi Poloni. 200 ani au durat luptele acestea. După cum orice voevod moldovean îşi făcea un punct de onoare din a încerca să recucerească Bugeacul, tot asemeni orice voevod moldovean voia să păstreze Pocuţia. Şi Ştefan, şi Rareş şi Ion Vodă o ocupară. Pocuţia este un fel de Ucraină a Hanului în hotarul de miază-noapte, care mărturiseşte de expansiunea moldovenească dincolo de hotarele fireşti ale ţării Moldovei.

Pe vremea gloriei Moldovei, în timpul marelu Ştefan Vodă, pârcălabi moldoveni străjuiau la Sniatin şi Colomea, pricinile erau judecate după dreptul românesc, iar credincioşii ortodocşi din Polonia stăteau sub ascultarea mitropolitului Moldovei. Jurisdicţia bisericească a Sucevei, mai apoi a Iaşilor, a durat cel mai mult. „Până la emanciparea Rusiei nu eram recunoscuţi numai ca ocrotitori ai ortodoxiei greceşti faţă de Turci, ci eram priviţi ca singura putere ortodoxă europeană şi ocrotitoare a ortodocşilor din ţările catolice, Ungaria şi Polonia". „Seria domnilor darnici şi ocrotitori ai ortodocşilor din Polonia o deschide în mod strălucit Alexandru Lăpuşneanu" (Nistor), acest domnitor căruia i s'au pus pe nedrept în spinare atâtea ponoase ca şi lui Ţepeş.

Lăpuşneanu ridică biserica românească din Liov, iar „faimoasele Movilence", căsătorite cu cei mai distinşi representanţi ai nobilimii polone, ca Borecki, Potocki, „n'au fermecat numai pe magnaţii poloni, ci au fost şi ortodoxe convinse, afirmându-şi credinţa strămoşească prin ctitorii bisericeşti, cari le-au înveşnicit numele" (Nistor). Frăţia ortodoxă din Liov a rezistat atâta cât a dăinuit şi tăria Moldovei. Odată cu decadenţa principatului moldav a încetat şi influenţa religioasă a Moldovenilor în Polonia, iar ortodocşii din Liov au trecut la catolicism. Politica lui Petru cel Mare, inaugurată la 1700 şi care ne-a stânjenit din punct de vedere teritorial, ne strimtorează şi ca influenţă religioasă, iar moldovanul Petru Movilă, os domnesc, ajunge mitropolit al Kievului.

A doua jumătate a sec. XVIII, care a dus la „finis Poloniae", duce în 1775 la răpirea colţului de miază-noapte al Moldovei, căruia i s'a zis după un nume scornit de Austriaci, *Bucovina*. Este unicul caz în istoric, când hotarul statornic al Ceremuşului a fost ştirbit. Fără răsboi, mutându-se noaptea hoţeşte stâlpii de frontieră, Austria a luat Bucovina, cumpărând cu pungi de aur pe paşalele turceşti, după cum la sfârşitul răsboiului mondial, când foametea se apropia de Viena, tot Austria era dispusă să vândă Ucrainei aceeaş nenorocită Bucovină, pe preţul unor saci cu grâu. Pentru pierderea Bucovinei trebuia găsit un ţap ispăşitor. Intocmai ca şi cu Basarabia. Atunci cel care a plătit cu viaţa a fost dragomanul de moldovenească dela Sublima Poartă; acum, nefericitul domn Grigore Ghica. Când la împlinirea a 100 ani, studenţimea cernăuţeană a trimis la Iaşi o telegramă de simpatie pentru marea jertfă a voevodului moldovean, un mare proces isbucneşte în Bucovina. In chipul acesta se trăda după un veac amestecul Austriei la pierderea unui om nevinovat.

După răpire, Bucovina a fost anexată Galiţiei, până la 1861, când a devenit ducat aparte. Harta lui Dimitrie Cantemir arată ca graniţă a Moldovei, Ceremuşul negru; acesta forma graniţa istorică a Moldovei. In 1918, când s'au trasat frontierele statelor europene, graniţa între Polonia şi România a rămas pe Ceremuşul Alb, deci mai spre sud.

3. *Sectorul maramureşan.*

Maramureşul, acest cuib vulturesc între munţii Rodnei şi Gutâiului de o parte şi Carpaţii păduroşi de cealaltă parte, este străbătut prin mijloc de Tisa. Singurul loc pe unde poţi intra în Maramureş fără să escaladezi munţi este poarta dela Hust. Puţine sunt regiunile c'o unitate geografică mai închegată ca Maramureşul. Unitatea geografică sileşte ca şi din punct de vedere istoric Maramureşul să se înfăţişeze ca o unitate: ducatul Maramureşului. Pentru întâia oară în 1918 Maramureşul a fost împărţit.

Primele menţiuni despre existenţa Românilor în Maramureş sunt dela începutul sec. XIII. Zorile istoriei naţionale ne arată înjghebări politice româneşti în întreg Maramureşul. Viaţa de stat românească în Maramureş este mai veche decât în Moldova. Ţinuturi ca Maramureşul fiind ascunse în munţi, Ungurii, la cucerirea Ardealului, n'au putut să se instăpânească aici şi de aceea au fost siliţi să lase cnezilor şi voevozilor o quasi-independenţă; mulţi din locuitorii Maramureşului au fost nobilitaţi.

Sentimentul descendenţei acesteia voevodale îl au ţăranii până astăzi. Averea e păstrată încă în devălmăşie. Când se adună devălmaşii-ţărani în şedinţă, preşedintele lor li se adresează: „Cinstiţi boeri şi domni". Femeile nu-s numite muieri, ca în restul Ardealului, ci „borese" — boerese, iar copiilor li se zice „coconi" (Dermer şi Marin).

In Maramureş găsim cea mai veche mănăstire românească, despre care — documentar — avem cunoştinţă; mai veche decât mănăstirile muntene ori moldovene. Este vorba de mănăstirea Sf. Arh. Mihail din Peri, târnosită în [illegible] jumătate a sec. XIV, de [illegible] lui Bariţa şi Dragoş, comiţi de Maramureş (Lupaş). „Egumenii acestei mănăstiri aveau drepturi episcopale", mănăstirea fiind stavropighie patriarhicească ţarigrădeană. Ea a durat până în sec. XVII, când a fost distrusă. Locul unde fusese se găseşte pe malul drept al Tisei, lângă comuna românească Apşa de Jos.

Arhaismul vieţii româneşti organizate în Maramureş se evidenţiază nu numai prin cea mai veche formaţiune politică: cnezatul lui Balc, Dragoş şi Bogdan, nu numai prin cea mai veche mănăstire: din Peri, ci şi prin mulţimea satelor, despre cari documentele arată că majoritatea existau în sec. XIII şi XIV. Intre cele mai vechi comune este Cuhea, unde erau curţile lui Dragoş. Tot în Maramureş există o biserică de lemn — cea mai veche — biserica din Ieud; are 600 ani (1364).

Maramureşul se alipeşte Ardealului de abia în 1556. In totdeauna a avut legături şi cu celelalte ţări române, în deosebi cu Moldova; ba chiar cu Ţara Românească. Piosul domnitor Constantin Brâncoveanu a trimis un potir mănăstirei din Biserica Albă, tot din dreapta Tisei.

In urma răsboiului mondial Maramureşul a fost rupt în două. României i-a rămas numai treimea de miază-zi. Ca totdeauna când o regiune naturală nu e lăsată să se desvolte armonic laolaltă, regiunea aceea suferă. Acesta a fost cazul Moldovei cât timp a existat Basarabia rusească; acesta, cazul Banatului.

Tot echilibrul creat prin împlinirea graniţelor României la 1918 a fost sfărâmat cu bruscheţe la 27 Iunie 1940, când prin comisarul său de afaceri străine, Molotov, U. R. S. S. înaintează României un ultimatum revendicând de urgenţă Basarabia, Bucovina de Nord şi o parte din jud. Dorohoi, ca ţinuturi locuite „în principal de Ruşi".

Conjuctura politică din vremea aceea a impus României cedarea. Şi astfel în mod samavolnic frontiera României revenea la Prut, iar în nordul Moldovei hotarul se apropia de Suceava şi Dorohoi, pământuri cari în vecii tuturor vecilor au fost nu numai româneşti, dar şi în stăpânire românească. Un teritoriu de 50.000 km^2, cu o populaţie de peste $3^1/_2$ milioane locuitori a fost rupt de trupul ţării.

Dar Dumnezeu a voit şi armata desrobitoare a împlinit dreptatea românească. La încheerea unui an de ruşine, dreptate s'a făcut. Frontiera, mişelnic adusă pe Prut, a fost aşezată în hotarul firesc. Nu trebue uitat însă că politiceşte, România, respectiv Moldova, a stăpânit ţinuturi peste Nistru, numite azi *Transnistria*, şi a mai stăpânit ţinuturi în miază-noapte — *Pocuţia*.

Odată cu analizarea din punct de vedere etnic a hotarului din răsărit şi miază-noapte al României, se va vedea în ce măsură Românii trebue să ţină minte că dincolo de Nistru şi de Ceremuş există o Transnistrie şi o Pocuţie.

CÂNTAŢI-MI, PLAIURI LINE...

de EMIL GIURGIUCA

Cântaţi-mi, plaiuri line, în zumzet de albine
S'aud prin codri tineri ca'n zilele regine,
Cum cură de curată în tânăr grai de unde
Fântâna de pădure, isvoarele de munte,
Rodind în cale dreaptă dumbrăvi din bradul mire
Pe albii lungi de râuri în rugă şi iubire.

Prin murmurul câmpiei îmi aţipise gândul
Invins de somnul verii scăpat-am singur rândul
Tovarăşii mei poate atins-au ţărmul, Bugul
Cu turmele lor albe, cu şoimii lor, cu plugul,
Mânând pe vaduri nouă, purtaţi de dorul mării
Deschis-au ţării noastre limanul depărtării.

In liniştea din umbra acestui codru mare
M'am pomenit pe maluri de ape cântătoare
Eu lainicul câmpiei, cu primăverii paur
Să 'ncep din nou cântarea din zilele de aur
Cântarea de mărire a Domnului meu bunul
Visând pădurea 'ntreagă cu fagul, cu alunul.

Tot ce-am pierdut în neguri, în soare să-mi răsară,
Ca'n serile de-atunce bătrânii mă'nconjoară:
I-aud prin val de ierburi cum vin şi cum lumină.
In liniştea poenii aşterne-vom la cină.
Şi unul frânge pâinea în albe mâini curate:
Pământuri primitoare, fiţi binecuvântate!

Preasfânta dimineaţă şi cornul, drag descântec
M'au îmbrăcat în rouă, m'au deşteptat în cântec.
Cu flamura muiată 'n argint, pe poarta zării
Deschisă peste lume în aur vin călării,
'Din vatra bătrânească duc legea nouă'n larguri.
Mărire vouă câmpuri, curate, albe praguri!

Cătând din urmă munţii îi pun câmpiei brâuri
Şi scriu hotarul tânăr cu aurul din râuri.
Lumina curge'n holde, pământul aripi prinde,
Velinţi de flori bălae pe câmpuri el întinde.
Frunţi mândre ce-ating cerul, vin cetele, vitejii
Cântarea lor, pădure, din harfele amiezii!

Cuprinde cu privirea această dalbă ţară:
Un suflet zace'n toate arzând ca o comoară.
Sub straşinile sale cum curge, cum se'ntinde
Puhoiul de prin stepe venind să ia merinde.
Dar tu reverşi isvoare, tot limpezi, tot curate,
La marginea luminii, tu ultima cetate!

Când tot ce-ai dat fu aur, ei mai asvârl cu tină
Pe faţa ta curată o, Patrie lumină.
Ci iată vestitorii înfricoşatei ore
Aprind pe vârf de săbii străbunele-aurore
Scăpând din lanţuri ziua, trezind din moarte gândul.
Sfinţească-se al lor nume: vor mântui pământul!

INSTITUȚIILE ROMEI (II)

de DAN BOTTA

Numit, mai târziu, *consistorium principis, sacrum consistorium*, de îndată ce tot ce aparține împăratului e sacru — consiliul imperial devenise, încă din secolul III, un instrument puternic de dominație.

Investit de împărați cu atribuțiile cele mai varii, el delibera asupra marilor probleme ale administrației și asista pe împărat în opera sa de legiferare și de împărțire a dreptății. In ordinea legislativă, executivă și judiciară, atribuțiunile sale coincid încă de pe timpul lui Dioclețian, cu cele ale sfatului domnesc.

Actele domniei românești, plecate din acest sfat al Domnului, poartă — până târziu — formula care le solidarizează cu întregul cin al boierilor Țării: «și cu credința tuturor boierilor mari și mici ai domniei mele»...

In această formulă e ferecat — credem noi — sensul simbolic al Senatului.

Autoritatea acestuia continuu limitată de imperiu, — suprimată de fapt de Aurelian care-i răpise ultimele atribuții — devenise totuși un simbol.

Familiile senatoriale — de veche tradiție — decăzute din drepturile lor, scăpătau. Magistraturile și demnitățile de curte, atribuite ordinului equestru și continua *adlectio* în favoarea acestui ordin, au făcut ca el să usurpe de fapt locul cuvenit, în imperiu, ordinului senatorial.

Când Constantin cel Mare a mutat Senatul, ca simbol al autorității Romei, în noua Romă, el nu putea muta și marile familii senatoriale pentru motivul binecuvântat că ele, — dacă nu pieriseră de mult — erau lipsite de orice sens politic.

Nu pe o rezistență a vechiei aristocrații în Roma își pot întemeia istoricii Apusului, iluzia unei Rome care ar fi conservat, după actul lui Constantin, spiritul instituțiilor Romei.

In Răsărit, aristocrația care se crea era, în virtutea unui vechiu principiu roman, o aristocrație de funcțiuni. Acestea — am constatat — fuseseră acaparate, încă din întâiul secol al imperiului, de ordinul equestru. Membrii acestei aristocrații vor fi cunoscuți în imperiul de limbă oficială hellenică, sub numele generic de συγκλητοί. Termenul desemnează ca și la noi, pe «boierii mari și mici ai domniei mele», pe toți aceia cari — dregători ai țării, ori descendenți ai acestor dregători — au un loc în Senatul de simbolice funcții. Numele acestui Senat, în istoria imperiului târziu, era acela de σύγκλητος βουλή.

In istoria domniei românești, sfatul acesta compus din toți boierii, «sfatul de obște» de caracter solemn, a funcționat uneori — mărturie a tradiției romane.

In afara acestui «sfat de obște», istoria noastră cunoaște adunări mari, în câmp deschis — acelea cari în Moldova se țineau, precum spune Cronica, «la locul ce se chiamă Direptate».

La acestea participau, în afara «tuturor boierilor mari și mici», căpeteniile oastei — căpitanii de cete — și toți capii ginților, ai marilor familii țărănești, exercitând o jurisdicție tradițională asupra satelor — *chenezi, judeci* sau *județi*.

Cei dintâiu — căpeteniile oastei, căpitanii de cete — împlinesc, în marile adunări ale «Țării», rosturile conferite la Roma comițiilor centuriate.

Ei erau — probabil — prin tradițiile pe cari le perpetuau, depositarii acestui vechiu sistem de expresiune a voinței populare. Oștirea noastră reprezenta într'adevăr, până la creațiunile militare de model occidental ale Regulamentului Organic, persistența, unică în lume, a sistemului centurial — temeiu al legiunilor romane.

Acest sistem formase principiul comițiilor centuriate ale Romei de odinioară — comiții prin care se exprima în stat, voința purtătorilor de arme.

Sistemul centurial roman cunoaște în oastea domniei românești, o aplicație multiseculară. In «Dsecripția Moldovei», Cantemir ne oferă o imagine a formațiunilor oastei moldave, întemeiate în totul pe unități militare de 100 de osteni.

In cuvântul însuși de «ceată» sunt înclinat să văd persistența — printr'o formă substantivală «centa» — a numeralului «centum».

Transițiunea grupului «nt» în «t» — *ceta* în loc de *centa* — s'ar putea explica printr'o analogie cu forme ca *mensa* > *measă* și *densa* > *deasă*...

In *chenezii, judecii* sau *județii*, capi ai unor unități sociale fundamentale — ginții — se perpetuează — prin acei *praesides gentium* constatați în lumea romană a lui Justinian ca precursori ai judeților noștri, — același străvechiu sistem comițial. Sunt acei *patres* sau *principes gentium* — capi ai marilor familii romane — cari participau la formațiunea comițiilor tribute ale Romei.

Marile adunări, în câmp deschis, în prezența tuturor boierilor, ale căpeteniilor militare și ale acestor capi ai marilor unități familiale ale Țării, întruchipează așa dar persistența milenară a celor mai înalte realități ale Romei: *Senatus Populusque Romanus*, Senatul și Poporul Românesc.

Aristocrație de funcțiuni, pururi înnoită, prin domnescul privilegiu de a crea boieri, dar conservând, prin tradițiile sale equestre, un sentiment înalt al sângelui și al nașterii nobiliare, cinul boieresc a exprimat, în istorie, caracterul funciar al aristocrației romane. Familii mari, ilustrate prin fapte de arme și prin virtuți civile de întâiul ordin — fără nici un titlu special — erau chemate să-și asume funcțiunile statului. Aceste funcțiuni nu se transmiteau succesorilor de sânge, dar li se recunoștea — ca și în succesiunea domnilor — o vocație naturală pentru ele.

Când dregătoriile — în statul formal de mai târziu — se vor conferi prin act solemn, în acest act se vor manifesta încă odată virtualitățile Romei. Un vestmânt de onoare — caftanul cusut în fir de aur și argint, — va întruchipa *toga praetexta* — vestmântul cu margine de purpură — prin care se făcea investitura în magistraturile cetății.

Pe o treaptă inferioară cinului boieresc în ierarhiile «Țării», dar deplin stăpâni pe pământurile lor, perpetuând o tradiție de aprigă luptă pentru țară, posedând o înaltă conștiință a nobilității lor — sunt *răzeșii*. Cantemir însuși înclinase, în Descripția Moldovei, să-i așeze alături de boieri...

Numele lor, sub care unii filologi au putut recunoaște un imund vocabul unguresc, derivă incontestabil din «rază». Cuvântul acesta descinde din forma populară *radia* a clasicului *radius. Radius*, «rază», e o unitate de agrimensură.

Forma originară a numelui de «răzeș» atestă descendența sa din «rază». Această formă — conservată până în pragul secolului XIX sună: răzaș. Alterațiuni analoge se produc și în zilele noastre, când un vocabul ca «unchiaș» tinde spre forma «unchieș».

Instituția răzeșilor pe care Moldova — ca Poartă a Creștinității, ca scut împotriva Barbariei — a ridicat-o atât de sus, este o instituție de natură militară. Ea procede din donațiunile domnești acordate țăranilor cari se disting în lupte. Domnul distribue acestor oameni, la marginile țării, pe pământul de limită supus invaziei, în deplină proprietate, un petec de pământ.

Regiuni întregi populate de răzeși, înzestrate apoi cu diverse privilegii, au constituit pe pământul Moldovei ceeace Cantemir fusese ispitit să numească «niște adevărate republici». Sunt Vrancea, Câmpulungul, Orheii...

Această instituție de mari aptitudini militare — expresie a misiunii pe care Moldova a împlinit-o în lume — descinde din tradiția romană. Sunt *veteranii*, oștenii cari și-au împlinit stagiul de luptă, aceia cari capătă un petec de pământ, undeva la marginile lumii romane. Sunt limita sensibilă, granița vie, intens romană, a pământului organizat de Caesari.

In imperiul lui Dioclețian și al succesorilor săi, legiunile părăsesc, din vicisitudini sociale, aspra lege de viață militară, și încep a se forma, ca în statul românesc de mai târziu, din oastea «de strânsură», — clientela proprietarilor funciari și a marilor dregători ai statului. Oastea aceasta de strânsură nu mai cunoaște veterani, ci doar oșteni de ocazie cari se disting în lupte. Aceștia se bucură de vechiul privilegiu al donațiunilor în pământul imperial. Sunt așa zișii *limitanei*, numiți apoi cu un titlu bizantin *acrites* — oameni de margine, *răzeșii* în sensul cel mai strict.

Condiția celui «legat de glie», a țăranului, în accepțiunea comună, a făcut obiectul unor lungi desbateri.

Plecând dela numele purtat de acești țărani pe meleagurile Țării Românești — Rumânii — o tristă școală de istorie românească, ostilă istoriei românești, a încercat să demonstreze natura servilă a romanității noastre.

Identitatea dintre numele nostru național și acela al vitregei condiții de șerb «legat de glie», a determinat cea mai degradantă teorie a corifeilor Școalei. S'a spus că această identitate rezumă un întreg capitol din istoria țării: Românii supuși de Slavi, domniți de Slavi, și reduși la o condițiune servilă. Marile familii domnești, boierii în cea mai largă accepțiune sunt, așa dar, tagma străină cuceritoare, romanisată pe încetul.

Stupiditățile unui Simion Dascălul sau Misail Călugărul, împotriva cărora s'au ridicat, plini de blesteme, marii cronicari ai Moldovei, pălesc lângă afirmațiile Școalei.

Să opunem Defăimării și Ignoranței coalizate, ceeace numește Cantemir: «Știința Adevărului».

Condiția de șerb «legat de glie» — *adscripticius, adscriptus glebae* — nu coincide cu numele de Român decât pe pământul muntean, în limitele Țării Românești.

Acest nume nu este atestat decât târziu. Până în a doua jumătate a secolului XVI, documentele muntene — de limbă slavonă — transcriu, pentru cei legați de glie, termenul arhaic de *vecini*. Acest termen — pentru care slavona nu-și are echivalentul — exprimă, pe aria întregei romanități, noțiunea generică romană de «țăran», al cărei sens va căpăta cu timpul o accepțiune degradantă.

Românescul *vecin* — care exprimă în Moldova condițiunea celui «legat de glie» — conservă, în acest caz, sensul clasic originar al lui *vicinus*. El desemnează pe membrul unei comunități sătești, al unui *vicus* — un *sătean*, în cea mai largă accepțiune.

Imprejurările cari au impus evoluții atât de repezi în formațiunea socială a imperiului, au precipitat sensul de *adscripticius, adscriptus glebae*, «legat de glie» al cuvântului «vicinus».

Reducerea pământului cultivabil, în urma invaziilor barbare, prăzi, exacțiuni ale fiscului, au determinat procesul de incorporare a țăranilor liberi în clientela marilor proprietari funciari.

Țăranii s'au supus — adeseori de bună voie — condiției care făcea din ei locatari perpetui ai unui pământ străin.

Pentru acest pământ pe care-l posedau în propriu, în virtutea unui contract tacit de locațiune perpetuă, ei erau datori o dijmă care, după legea romană, nu se poate majora.

S'a numit *colonat*, această formă de posesiune, pe care împrejurările au încărcat-o de servituți. In secolul IV, colonul, era considerat *ingenuus*, om liber sub toate raporturile, dar nu în raport cu pământul pe care-l cultiva (C. XI, 52, Cost. 1, 1).

Două secole mai târziu, condiția acestui straniu *ingenuus* va părea atât de miserabilă, încât Justinian se va întreba (C. XI, 48, Cost. 21, 1) dacă există o diferență oarecare între un *colonus adscripticius* și un sclav, atât de mult sunt amândoui supuși voinței neînduplecate a stăpânului.

Locațiunea perpetuă implica o posesiune transmisibilă din tată în fiu. In momentul în care necesitățile de ordin economic sau numai fiscal, au legat de glie, în chip inexorabil, pe țăran, ele au legat în etern și pe copiii acestuia.

Condiția de colon se transmite, așa dar, cum spune codicele teodosian «quodem aeternitatis jure». Incă din 322, Constantin publicase un rescript imperial care lega de glie pe colon. El asimila cu sclavii pe colonul care ar fi încercat să fugă. «Legătura» aceasta se pronunță atât de mult în secolul VI, încât o constituție a lui Justinian (C. XI, 48, Cost. 2, A. 357) interzice proprietarilor funciari de a înstrăina pe coloni fără domeniu, sau domeniul fără de coloni.

Caracterele «vecinătății» românești apar limpede în legile romane. «Legătura lui Mihaiu», în care aprigii zeloți ai liberalismului au văzut o lege de împilare, o afirmație a cruntului despotism, nu este — în lumina acestor considerații — decât evocarea unuia din aspectele eterne ale vecinătății.

Țara fusese pustiită de invazii. Vistieria ei era deșeartă. Prin «legătura» sa, Mihaiu readuce în ordinea tradițională a vecinătății pe aceia pe cari se întemeia și țara și vistieria ei.

«Rumân» este un termen de aplicațiune târzie cu care s'a desemnat, în Țara Românească, colonul, numit în genere «vecin».

«Colonul» se identificase în așa măsură cu noțiunea generică de «sătean» — *vicinus* — încât acest ultim termen l-a acoperit integral.

In Țara Românească, unde viața populară ignoră formele înalte ale răzășiei, termenul generic de «rumân» s'a putut aplica noțiunii de «vecin» care acoperea quasi-totalitatea țărănimei românești.

«Rumân» nu exprimă, așa dar, contrastul de origine, divorțul de sânge dintre «clasele» țării, el nu exclude din romanitate pe membrii cinului boieresc, cum termenul de «țăran», în opoziție cu acela de «boier» sau de «orășean», nu exclude pe aceștia din comunitatea Țării. Boierii constitue, în tradiția noastră, incontestabil «Țara», deși nu poartă titlul de «țărani»...

Și, nu o clasă biruitoare, străină de sângele românesc, era să impună principatului muntean numele de Țară Românească, — epitetul condiției servile de «rumân».

«Legătura lui Mihaiu» nu este, așa dar, o măsură de expedient, actul unui domn redus la ultima necesitate — așa cum au înțeles să-l prezinte apologeții săi — ci este un act de restaurație în ordinea tradițională a Țării.

Această ordine lega pe țăran de pământul său, pentru a consolida comunitatea țărănească.

Satul — producător de dări — constituia o solidaritate de contribuabili, era în chip solidar responsabil înaintea fiscului. «Spargerile de sate» dispariția tuturor oamenilor din sat, se întâmpla pe urma celor cari — rupând legătura cu pământul — evadau. Cei rămași nu mai puteau împlini singuri darea acelui sat solidar. Și dispersiunea oamenilor, «spargerea» satului, ruina lui și a fiscului, se produceau ineluctabil.

Interesul fiscal al unei atari comunități este numai un aspect — nu cel mai important de sigur — al unei imense solidarități sociale. Un sistem de «legături» de acestea, lega nu numai pe țăran de satul său, ci solidariza, în multiple celule corporative, toate categoriile de «producători», toate elementele de activitate productivă ale Țării.

Roma a cunoscut forme sociale cari legau pe agricultori de sate, plebea de corporațiile ei. Un text al lui Papinian evocă, în secolul III, acestor «consorții» înaintea fiscului — responsabilitatea colectivă.

Această responsabilitate se impune puternic în imperiul întreg, în secolul IV, consorțiilor și comunităților romane. Un sistem unitar de organizare a vieții colective — sistemul curial — se va naște atunci, din exigențele fiscului. *Decurionii* — «oamenii buni și bătrâni» din tradiția românească — frun[illegible] munităților romane, vor căpăta — onerosă onoare! — sarcina de garanți ai acestor comunități înaintea fiscului imperial.

In litera hellenică a imperiului de mai târziu, responsabilitatea colectivă înaintea fiscului va purta numele de ἀλληλέγγυον.

Solidaritatea corporativă se va pronunța în imperiul târziu. Din comunitatea romană se va naște acel κοινόν atât de rigid — cinul vieții colective bizantine.

In litera slavonă a cancelariei domnești sistemul roman de solidaritate fiscală pe care l-am expus, s'a numit *cislă* — dela cuvântul cu totul întâmplător *cislo*, care înseamnă «număr».

«Oameni buni și bătrâni», fruntași ai satelor românești, fruntași ai corporațiilor Țării, investiți de comunitățile lor cu o jurisdicțiune specială, formau în sânul acestor comunități — dincolo de orice interes particular, de orice intențiune abusivă — factorii de decisiune. Ei «chiverniseau» — termenul acesta poartă în fonetismul său bizantin tiparul anticului *gubernare*... Ei determinau contribuțiile fiecărui membru al comunității, în marea contribuție colectivă în virtutea acelui raport natural care se stabilește între atâtea energii în compozițiune reciprocă, între atâția oameni cari se măsoare fără preget în sânul aceleiași comunități. Cumpăna lor funcționa impecabil!

Imensul aparat fiscal — parazitul c[illegible] dintâiu al visteriei statului, principiul atâtor fraude și atâtor nedreptăți — care se impune concepției statului modern, e inutil în majestuosul sistem pe care-l evocam.

Un asemenea sistem exclude frauda și face imposibil excesul. Un asemenea sistem desfide cele mai minuțioase registre, contabilitatea cea mai exemplară a tuturor dărilor cuvenite statului.

Un asemenea sistem — implicat de o societate armonios, organic constituită — e lucru de tradiție romană. El evocă imaginea unui corp organizat, de funcțiunii vitale necesare: statul.

Statul roman s'a desvoltat în virtutea inerției sale organice — generatoare de forme de o frumusețe și de o vitalitate exemplară — și s'a definit prin lege.

Expresie a statului de creațiune divină, legile învestmântă un caracter sacru. *Sunt sacratissimae* — nespus de sacre — e cuvântul lui Justinian.

Am relevat într'un studiu anterior în ce chip firesc noțiunea politică romană de «lege», ajunge să exprime în graiul nostru românesc legea sacră prin excelență — religia.

Domnia românească — de dreaptă tradiție romană — a cunoscut singura lege posibilă, pentru aceia cari n'au încetat a se considera Romani: legea romană.

Regalitățile barbare din Apus au putut accepta, printr'un act formal, corpul legilor romane.

Regalitățile barbare și-au căpătat statutul civil, incontestabil, în momentul acestui act formal. Noi, însă, eram înșiși Romanii.

Noi n'aveam nevoie de un atare act. Legile noastre erau legile Romei «pravilele cele de obște» cum spune manualul lui Alexandru Ipsilante, «pravilele împărătești ce se obicinuesc aici în pământul nostru», cum spune codicele lui Ioan Gheorghie Caragea.

Calomnia, de tip occidental, care vrea să facă din Români — până la opera legislativă a lui Vasile Lupu — o națiune fără lege scrisă, se respinge în chip necesar.

Domnul I. C. Filitti a extras din numeroase acte domnești, anterioare lui Vasile Lupu, mențiunea unor litigii resolvate după «drept» și după «lege».

In mănăstirile Țării, la Neamț, la Putna, la Bisericani, la Bistrița olteană, se traduceau — începând din secolul XV — numeroase «pravile», extrase clasice din textele romane în limba slavonă oficială.

Invocând opera legislativă a lui Alexandru cel Bun, Cantemir se raporta, desigur, la un extras din legile imperiale, din acele «Romanorum Graecorumque imperatorum edicta» care constituiau — precum spune el — dreptul scris al Țării.

Existența acestui extras — atât de mult desbătută nu modifică termenii problemei: Alexandru cel Bun nu putea adopta aceste legi romane ca regele unei monarhii occidentale care rupe cu o tradiție barbară. *Leges quoque Graecorum, quae* τῶν βασιλικῶν *libris comprehendebantur, suscepit*, zisese Cantemir, și textul său — destul de limpede — a suferit numeroase interpretări. Aceste legi constituiau din timpuri fără memorie, patrimoniul juridic al poporului românesc. Alexandru cel Bun putea adopta însă extrasul clasic al Basilicalelor, ca îndreptar oficial, text recunoscut, adevărată «carte de învățătură la pravilele împărătești».

Funcția legislatorului fusese definită de Justinian: *Romanam sanctionem et colligere et emendare*. Nu acte de creațiune, așa dar, în legile Romei, nici o atingere de principiu în dreptul roman, ci culegere, selecțiune, emendațiune...

Patrimoniul juridic al Romei e valabil, pentru noi, în totalitatea sa. Legislatorul ne oferă însă o cheie a textelor, o colecțiune de principii. «Carte românească de învățătură la pravilele împărătești» — așa se numește condica de legi a lui Vasile Lupu. «O deslușire a pravilelor împărătești», la atâta pretinde codicele lui Ioan Gheorghie Caragea.

Acești legislatori au fost pătrunși de conștiința mistică a legei romane. «Toți cei năpăstuiți — scrie Alexandru Ipsilante în prefața Manualului de legi — să-și afle dreptatea lor la limanul bunelor pravili, și la toți supușii noștri să se arate biruitoare dreptatea!»

Sancțiunile acestor legi sunt aidoma sancțiunilor divine, implică o mistică lepădare de păcat. «Pentrucă — explică același manual — această pământească judecată este a însuși lui Dumnezeu judecată».

In funcția de legislatori, domnii au manifestat, incontestabil, geniul roman al demnității lor — facultatea pururi creatoare de instituții ale Romei.

MEDALION DELA IMPĂRATUL GRAȚIAN

BASARABIA IN UNITATEA STRAVECHE A DACIEI

de DUMITRU BERCIU

Viaţa Moldovei dintre Prut şi Nistru s'a depănat din cele mai îndepărtate vremuri mereu împreună cu aceia a întregei Moldove. Pentru timpurile preistorice, în care izvoarele scrise într'adevăr lipsesc, dar documentele păstrate în pământ vorbesc celor chemaţi să le asculte, Basarabia —, pământ deopotrivă al Basarabilor şi al Muşatinilor —, a intrat în aceiaşi mare unitate culturală şi etnică a Daciei străvechi.

Conceptul acesta se deosebeşte de noţiunea mai curentă şi deci mai cunoscută a Daciei antice sau romane. Hotarele acesteia au fost stabilite pe hartă încă de mult de către ştiinţa arheologică. Desigur că civilizaţia provincială romană a depăşit acele hotare politice şi militare, ea supravieţuind la Dunărea-de-jos şi în Carpaţi retragerii oficiale la Sud de Dunăre. Şi această civilizaţie romană din părţile noastre dăinui, împreună cu poporul, în plin proces de formare, al Daco-Romanilor, fiindcă altoiul roman s'a prins repede şi puternic pe un viguros trunchiu, hrănit cu seva unei tradiţii de cultură multimilenară. Hotarele Daciei străvechi nu se pot determina ca acelea ale unui stat politic ori ale unei stăpâniri, fiindcă în epoca premergătoare istoriei avem de a face cu fapte de civilizaţie, *cu vetre de cultură,* a căror lumină a iradiat în toate direcţiunile. In Dacia preistorică atari vetre sunt mai numeroase decât în alte părţi ale Europei şi creaţiunile lor rivalizează cu tot ceiace a dat mai înalt umanitatea preistorică din afara lumei mediteraneene şi orientale. In fiinţa noastră fizică şi spirituală sunt moşteniri ce vin din adâncul mileniilor, care apar din când în când la suprafaţă, sub formă de supravieţuiri sau persistenţe, ca ţâşnirea «focurilor veşnice» de pe câmpurile bogate ale îndureratului nostru Ardeal.

In timpurile străvechi Basarabia a stat totdeauna sub flacăra pornită din focarele de cultură, fie din cele din Transilvania, fie din cele din Moldova sau din restul Daciei, ea fiind deci *o parte integrantă a spaţiului carpato-dunărean de odinioară* al îndepărtaţilor strămoşi ai poporului român. Adescori ea a jucat şi rolul în mic, pe care Dacia, — şi România de ieri şi de azi l-a avut în mare —, de a înlesni mişcările culturale şi etnice dela Apus spre Răsărit şi dela Nord spre Sud-Est, ori de a micşora efectul, în general distrugător, al revărsărilor dela Răsărit către Europa centrală, care se strecurau pe cunoscuta «cale a stepelor» euro-asiatice.

Cu deosebire în zilele de azi, cred că este potrivit a aduce la cunoştinţa unui cât mai numeros public unele fapte din vremurile de mult apuse, dar care au totuşi în prezent o semnificaţie ce nu va scăpa nimănui.

In cea dintâiu epocă a istoriei de început a umanităţii, adică în paleolitic, când se constituise prima industrie a pietrei cioplite, Basarabia era locuită de aceleaşi triburi sau seminţii, care ocupaseră deopotrivă Moldova, Transilvania şi Oltenia. Unele descoperiri din Nordul Moldovei vechi îşi găsesc o paralelă în silexurile de lângă Bucureşti. In ceiace priveşte rasa, care a locuit pentru prima dată pământul Basarabiei, ea este reprezentată prin *homo neanderthalensis*, cu faţa prelungă şi mersul nu tocmai vertical, dar cu o grijă foarte pronunţată faţă de semenii săi morţi. El este creiatorul industriei mousteriene dela noi şi din celelalte părţi ale Europei. Urmele industriilor sale, ca şi ale descendentului său — *homo sapiens fossilis* — se găsesc mai ales în valea Nistrului şi pe podişul basarabean. Oamenii de atunci trăiau în peşteri, în adăposturile de sub stâncă şi în aşezări deschise, de pe terasele pline de soare ale râurilor, înjghebându-se uneori în loess modeste ateliere pentru lucrarea silexului şi a cuarţitului. Din îndemnul d-lui Prof. I. Simionescu, preşedintele Academiei Române, adesea chiar cu participarea directă a D-sale, s'au cercetat amănunţit nu numai din punct dt vedere geologic şi paleontologic, ci şi arheologic, ţinuturile din Moldova şi Basarabia nord-estică, cât şi jud. Tighina, unde s'au descoperit interesantele depozite fosilifere dela Cimişlia din epoca terţiară. Nici jud. Bălţi n'a fost neglijat. In anii de după războiu au apărut destul de numeroase studii de amănunt şi chiar de sinteză, care înseamnă tot atâtea eforturi de a cunoaşte cât mai bine pe cei dintâi oameni din Moldova dintre Prut şi Nistru, cât şi mediul înconjurător, acela al faunei şi al florei. De la primele menţiuni din 1916 asupra existenţii paleoliticului în Basarabia şi până azi, cunoştinţele noastre au sporit mult. In felul acesta s'a ajuns la constatarea că cele mai vechi urme ale omului preistoric din Basarabia, ca şi din restul Moldovei şi majoritatea regiunilor ţării noastre, se pot pune acum 50.000 ani. Lipsesc desigur dovezile existenţii omului cuaternar din prima parte a paleoliticului, fiindcă nu se creiaseră condiţiuni prielnice vieţii omului. In perioadele mai recente ale paleoliticului se găsea un puternic centru de cultură în Transilvania, un altul în Oltenia, al treilea în Nordul Moldovei şi Basarabiei, cu Bucovina la un loc, şi al patrulea în Dobrogea. Intre toate aceste focare exista o strânsă legătură, industriile lor reprezentând acelaşi facies sau aspect cultural, cu foarte slabe deosebiri locale.

Cele mai însemnate staţiuni din această vreme se aflau pe Nistru, în jud. Hotin. Astfel notăm: Câşla-Negima, Cormani, Voroniţa, Babin, Molodova, toate în loiss, precum şi Naslavcea, jud. Soroca. In Bucovina le corespundeau, printre altele aşezările dela Zamostea, pe Ceremuş şi Prelipce-Luca, jud. Cernăuţi. O menţiune specială merită descoperirea dela Cuconeştii-Vechi, jud. Bălţi, de unde provine cel mai frumos vârf de suliţă din silex din toată Europa răsăriteană în formă de frunză de salcie, care este în acelaşi timp şi cea mai veche şi cea mai autentică dovadă a unei arte superioare, care poate rivaliza cu produsele similare din Europa occidentală. Ea aparţine pirioadei solutreene, când lucrarea silexului sau a cremenei atinsese cele mai înalte grade de perfecţiune, datorită înzestrării cu o abilitate tehnică şi un simţ artistic puţin obişnuite ale populaţiilor de vânători de pe vremea aceia.

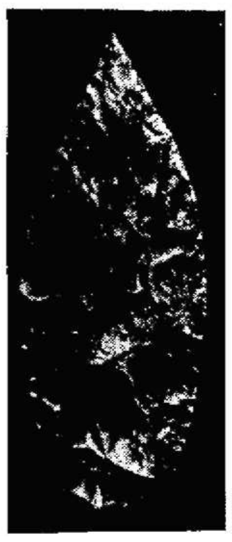

Fig. 1. *Vârful de suliţă în silex dela Cuconeştii-Vechi, jud. Bălţi.*

Civilizaţiile paleolitice din Basarabia şi Bucovina nu pot fi înţelese decât dacă le luăm împreună cu apariţiile contemporane din restul Daciei şi dacă, în al doilea rând, le raportăm la manifestările analoage din Europa centrală şi apuseană, fiindcă pentru vremurile ce se încheie pe la 10.000 în de Chr. mişcările culturale au în general o direcţiune dela Vest la Est. Basarabia face legătura cu Ucraina şi Sudul Rusiei, ca având o situaţie specifică. Clima ,fauna şi flora din cuaternarul Moldovei şi Basarabiei vin să întărească imaginea unei lumi de tranziţie între Orient şi Apus, aşa precum aspectul însuşi al primelor civilizaţii o evidenţiaseră.

Viaţa, pe care o ducea omul paleolitic era dintre cele mai grele, din cauza deselor succesiuni de climă, cu repercursiuni adânci asupra felului de traiu, cât şi din cauza prezenţei unei faune de cele mai multe ori duşmănoase. El trăia din *adunarea* fructelor, a rădăcinilor suculente, a scoicilor şi a melcilor, din *vânătoare* şi *pescuit.* Se vâna în stepă şi în pădure. Oamenii paleolitici din Basarabia şi Moldova erau înconjuraţi de o faună foarte bogată, ale cărei resturi osteologice, descoperite în depozitele diluviale, sunt cercetate azi mai bine decât în celelalte provincii ale ţării. Pe plaiurile moldovo-basarabene se întâlnea rinocerul, cerbul, renul şi mamutul, cel mai căutat animal pentru carnea şi fildeşul său.

In perioada de trecere dela paleolitic la epoca cea nouă a pietrei lustruite, numită neolitic, viaţa din Basarabia, ca şi din alte părţi ale României, n'a cunoscut nicio întrerupere, fiindcă descoperirile dela Naslavcea, pe Nistru (jud. Soroca), Comarovo, Atachi şi Voloşcovo (jud Hotin) se plasează tocmai în această vreme de tranziţie: mesoliticul, în care trebue să vedem *primul ev mediu* din istoria umanităţii, caracterizat printr'o nestabilitate, prin numeroase prefaceri şi frământări în toate domeniile, la capătul cărora se forma noua sinteză a civilizaţiilor neolitice.

In epoca neolitică, prin care se înţelege o vreme nouă, în care lustruirea obiectelor de piatră, ceramica, agricultura, creşterea vitelor şi în general viaţa stabilă constituesc trăsăturile esenţiale, Basarabia ni se înfăţişează ca o provincie intens locuită de o populaţie agricolă prin excelenţă. Agricultura marchează, desigur, cel mai de seamă moment din istoria omenirii. Ea înseamnă trecerea dela viaţa de nomad a omului paleolitic şi mesolitic la cea stabilă. a cultivătorului de ogoare şi crescătorului de vite, ocupaţiuni ce vor rămâne de acum înainte caracteristica oamenilor legaţi de pământ. Oamenii se specializează în îndeletniciri. Apare o artă textilă şi o industrie ceramică. Fiecare membru al familiei, care este o grupare de oameni paşnici, contribuesc la bunul mers al gospodăriei lor. Bărbatul scormoneşte pământul, seamănă şi aduce roadele în modesta sa locuinţă, scoate din adâncuri ori culege dela suprafaţă silexul sau cuarţitul necesar uneltelor, procură lemne de foc şi porneşte la vânat sau la luptă, când nevoia o cere, iar femeea, acasă, toarce şi ţese, dar mai ales ea este aceia care lucrează vasele de lut, pe ai căror pereţi au rămas imprimate degetele mâinii sale harnice, fiindcă în timpurile acelea nu era roata olarului. Vasele se pictau sau se zugrăveau. Atari produse pictate caracterizează întreaga Europă sud-estică din epoca neolitică, a cărei desvoltare cuprinde în general meleniul III-lea în. de Chr. Pentru ţinuturile dintre Carpaţii Orientali şi valea Niprului epoca neolitică înseamnă dăinuirea exclusivă a ceramicei pictate.

In Basarabia se cunosc relativ multe staţiuni cu o asemenea ceramică zugrăvită, analoage celor din Moldova, Bucovina şi Ucraina. In Muzeul din Chişinău se aflau, înainte de silnica răpire de anul trecut, materiale arheologice din diferite aşezări basarabene. Staţiunea dela Darabani din jud. Hotin, pe Nistru, a fost cercetată în anii de după războiu mai amănunţit. De acolo au ieşit la iveală importante produse pictate, caracteristice, cu deosebire, stilului mai nou dela Cucuteni, de lângă Iaşi. Staţiunea dela Cucuteni, cu renume mondial, a dat şi denumirea unui cerc de civilizaţie dela Răsăritul Carpaţilor, dar care intră într'o *mare unitate culturală şi etnică,* ce se întindea din colţul de Sud-Est al Transilvaniei peste Moldova, Basarabia, Bucovina, Galiţia orientală şi Ucraina, până la Nipru. Această arie de civilizaţie, — *est-dacică* prin aşezarea geografică şi prin origine, după cum vom vedea —, cuprinde următoarele staţiuni reprezentative: Ariuşd, jud. Trei-Scaune, pe valea Oltului transilvănean, Cucuteni, jud. Iaşi, Sipenit, Bucovina, Koszylowce în Galiţia de Răsărit, Tripolje în regiunea Kievului şi *Petreni,* jud. Bălţi, pentru Basarabia.

Incă din 1902 şi 1903, profesorul E. von Stern dela Odesa făcuse la Petreni săpături, care, deşi restrânse ca întindere şi timp, au dat totuşi rezultate foarte bune, cunoscute apoi în întreaga lume savantă, mulţumită şi admirabilei publicaţii apărute în 1907, «Lucrările celui de al XIII-lea Congres arheologic rusesc» ţinut în 1905 la Ecaterinoslav. Vasele dela Petreni sunt de rară frumuseţă în decoraţiune şi de o eleganţă şi siguranţă a profilului puţin obişnuite. Ele stau alături de produsele cucuteniene şi de cele dela Sipeniţ, acestea din urmă cunoscute acum o jumătate de veac, precum şi alături de ceramica staţiunile transnistriene, ca cele de pe valea Bugului, Bobriţei şi Niprului.

E. von Stern, pus în faţa manifestărilor de la Petreni şi a celor similare dintre Nistru şi Nipru, a fost constrâns să le compare cu cele dela Micene, care, descoperite nu prea de mult de către Schliemann, stăruiau în mintea tuturora. De aceea, lucrarea, care trata şi despre Petreni, von Stern a intitulat-o: «Civilizaţia premiceniană în Sudul Rusiei», recunoscând prin aceasta, nu numai că ceramica pictată dela Petrenii Basarabiei noastre şi a întregului complex amintit este anterioară celei miceniene, dar şi că preliminariile strălucitoarei civilizaţii din vestita cetate a Atrizilor trebuesc căutate în Nord. Ceramica pictată nu este, evident, decât cel mult o latură a problemei originei civilizaţiei miceniene, care, ca vreme este ulterioară celei cu ceramică pictată din Europa sud-estică. Azi studiile de arheologie ,antropologie şi filologie au ajuns într'adevăr la concluzii indiscutabile în ceiace priveşte obârşia culturii miceniene, care scoboară dinspre Nordul dunărean. E drept că elemente ale ceramicei cu ornamente în benzi, de stil Cucuteni-Petreni-Tripolje se găsesc în mediul vechei Hellade, transmise patrimoniului acheo-micenian, dar cele mai de seamă bunuri culturale originare dela Dunărea mijlocie şi din Dacia se datoresc mişcării pornite spre Sud pe la jumătatea mileniului III-lea în. de Chr. din Vestul ţării noastre, când pătrunseră în Grecia şi cele mai vechi infiltrări indoeuropene. Acheii —, creiatorii civilizaţiei miceniene, pentru care von Stern vedea ca prototip pe cea dela Petreni — greşind, desigur, într'o oarecare măsură, — au ajuns în Grecia curând după anul 2000 în. de Chr., pornind din Nord, a doua patrie a lor fiind, pare-se, Dacia. Ei determinară primul proces de adâncă indoeuropenizare a Greciei preistorice. In sensul acesta trebue înţeleasă azi şi corectată încercarea lui von Stern din 1905 de a pune alături produsele superioare ale Sudului helladic cu cele din Basarabia şi Ucraina.

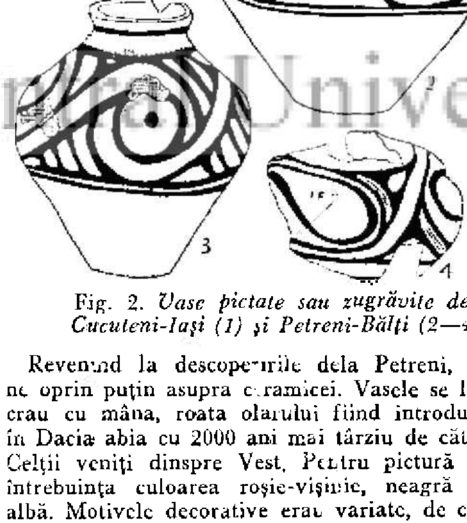

Fig. 2. *Vase pictate sau zugrăvite dela Cucuteni-Iaşi (1) şi Petreni-Bălţi (2—4).*

Revenind la descoperirile dela Petreni, să ne oprim puţin asupra ceramicei. Vasele se lucrau cu mâna, roata olarului fiind introdusă în Dacia abia cu 2000 ani mai târziu de către Celţii veniţi dinspre Vest. Pentru pictură se întrebuinţa culoarea roşie-vişinie, neagră şi albă. Motivele decorative erau variate, de caracter geometric. Ca elemente esenţiale ale decoraţiunii se întâlnesc *spirala şi meandrul,* de origine străveche-europeană şi duse ulterior în Grecia şi Creta, de către populaţiile agricole din Dacia, şi dela Dunărea-mijlocie, ca şi casa zisă *megaron,* cu pridvor şi vatră în centrul său, al cărei plan îl găsim la palatele cretane-miceniene şi în construcţiile la Troia. Uneori întâlnim pe ceramica dela Petreni o decoraţiune zoomorfă şi antropomorfă, geometrizată, precum şi motive luate din natura vegetală, deasemenea stilizate mult. Această decoraţiune se datoreşte influenţei ce iradia spre Dacia din marile focare de cultură ale Orientului apropiat. Mai rară este tehnica inciziei. Ca forme principale notăm: urnele mari piriforme, comune întregului spaţiu cu ceramică în benzi (band-ceramică), ceşti bitrunchi-conice, suporturi în formă de binoclu, capace etc. Toate aceste forme sunt răspândite deopotrivă în toate staţiunile cu ceramică pictată din cercul transilvano-moldovo-ucrainian. In deosebi acelaşi repertoriu de forme îl găsim la Sipeniţ, în Bucovina.

O a doua caracteristică a civilizaţiei cu ceramică pictată este *plastica,* în a cărei modelare şi ornamentare avem de a face cu acelaşi fin simţ al măsurii şi al frumosului. Figurinele de lut sunt decorate cu striuri sau se pictează. Cele feminine sunt reprezentările unei divinităţi în legătură cu fertilitatea şi rodirea ogoarelor, precum şi cu ideea maternităţii. Figurinele masculine sunt mult mai rari decât cele precedente, ceiace ne face să ne gândim la existenţa unui *matriarchat* în părţile acestea ale Europei din acea vreme. Se ştie că plastica de care vorbim aici este de origine mediteraneană şi orientală. Vor fi avut loc şi practici religioase asemănătoare cu cele din lumea Mediteranei şi a Orientului, fiindcă întâlnim şi la noi «coarne de consecraţiune» şi jilţuri de lut. De pildă jilţul dela Lipcani, jud. Hotin, este nu numai o operă de artă, şi el desvălue şi o latură importantă din viaţa spirituală a vremii şi a regiunii. Se practica fără îndoială, un cult agricol, fiindcă civilizaţia cu ceramică pictată este o *civilizaţie ţărănească, o civilizaţie de sat, ai cărei creiatori se ocupau cu lucrarea ogoarelor şi creşterea vitelor, fiind pe atunci cei mai înstăriţi din toată Europa preistorică,* exceptând, evident, lumea mediteraneiană, care trecuse la o civilizaţie superioară, urbană. Răstimpul, în care a dăinuit ceramica pictată, este cea mai prosperă epocă din istoria străveche a Daciei, ale cărei hotare, dinspre Răsărit, se întindeau, precum am văzut, până la Nipru. Basarabia şi Bucovina cădeau aproape în centrul acestei superioare culturi a strămoşilor noştri: *Pre-Tracii.* O atare vreme de intens progres se mai poate compara cu aceia a epocii bronzului din Dacia, când Tracii din mileniul II-lea în. de Chr., ca şi înaintaşii lor din mileniul III-lea în. de Chr., se bucurau de o mare prosperitate şi de o faimă a industriei lor ceramice şi mai aels de bronz, care pătrunsese departe spre M. Baltică şi până în Caucaz.

Inainte de a încheia acest capitol, se pune o întrebare: *de unde a venit ceramica pictată?* Strălucirea civilizaţiei cu ceramică pictată, care înseamnă într'adevăr cea mai înaltă manifestare din Europa străveche în întregime, a ispitit pe unii arheologi de a o compara cu un meteor, care a apărut deodată, a strălucit o bucată de vreme şi apoi a dispărut în noapte pentru totdeauna. Alţi arheologi au crezut că ea nu poate fi decât de origine orientală, aşa de mult se impusese ideea unei origini extraeuropene, din cauza inventarului superior al acestei neobişnuite civilizaţii. Dar în ultima vreme, cercetările şi descoperirile din ţara noastră, singurile, care puteau să dea o deslegare problemei originilor, s'au înmulţit în aşa măsură încât concluziile la care s'a ajuns au provocat o răsturnare a acestei probleme. Acum câtiva ani, sprijinit pe rezultatele săpăturilor noastre din jud. Vlaşca —, în multe privinţe revelatore —, cât şi pe descoperiri mai vechi, am ajuns la convingerea că *originea ceramicei pictate este în cuprinsul Daciei neolitice, ea fiind deci o creaţiune autohtonă.* Nu trebuesc neglijate nici influenţele din afară. Am adus atunci o serie de argumente noui, pentru susţinerea acestei păreri. Punctul de plecare al evoluţiei ceramicei pictate se află în civilizaţia neolitică din câmpia Munteniei şi din Transilvania sud-estică, numită de tip Boian, după aşezarea de pe lacul Boian, jud. Ilfov. De pe această bază, oamenii ceramicei pictate s'au întins repede spre Răsărit, ocupând Moldova, Basarabia şi Bucovina, iar în vremuri de prosperitate ei *au colonizat ţinuturile transnistriene, până la Nipru, în căutarea unor pământuri mai bune şi libere. Această mişcare colonizatoare a adus, pentru prima dată în regiunile ocupate, binefacerile unei civilizaţii stabile şi strălucitoare. După datele arheologice cunoscute până în prezent, se pare că aceasta este ce adintâiu civilizaţie neo eneolitică întâlnită în ţinuturile amintite. In felul acesta, temeiurile unei vieţi organizate, nu numai din Basarabia şi Bucovina, dar şi în toată întinderea dela Nistru la vechiul Borysthenes (Nipru), au fost puse acum 4500 ani, de îndepărtaţii noştri strămoşi din Carpaţi, Pre-Tracii, dela care, cu toate vicisitudinile unei istorii mereu sbuciumate, un fir neîntrerupt de viaţă duce până în zilele noastre.*

In epoca bronzului, care cuprinde în general a doua mie de ani dinaintea erei creştine, Basarabia şi Bucovina se orientează tot spre Carpaţi, Transilvania fiind în mileniul II-lea în. de Chr. şi în primele două secole ale ultimului mileniu în. de Chr. centrul metalurgiei tracice, mai apoi traco-ilirice. Pentru această vreme datele arheologice sunt excepţional de puţine, faţă de materialele descoperite în celelalte provincii ale ţării, dar destul de însemnate pentru a ne putea face o imagine clară despre locul ce-l ocupă Basarabia în cadrul Daciei din această epocă. Puţinătatea izvoarelor arheologice se datoreşte lipsei de cercetări în regiune. In afară de hotărîta alipire a sa la cultura tracică din restul Daciei, Basarabia mai reprezintă în această vreme, ca dealtfel în toată istoria sa, o provincie de tranziţie, de interferenţă a influenţelor venite dela Est, dela Sud şi Nord.

La sfârşitul eneoliticului, când produsele de cupru îşi fac apariţia alături de cele de piatră, întâlnim în Basarabia şi Bucovina, deşi sporadic, obiecte de aramă fabricate în Transilvania. Foarte caracteristic în această privinţă este toporul de luptă cu două tăişuri perpendiculare dela Cimişlia, jud. Tighina, care este cel mai de Răsărit exemplar al unei serii de topoare tipice atelierelor transilvănene din sec. 18—[illegible]-lea în. de Chr. Formele similare dela Tg. Ocna arată *direcţia răspândirii* unor atari produse, valea Trotuşului, ca şi acea a Buzăului şi a afluenţilor săi (vezi toporul dela Cătina, jud. Buzău) înlesnind, ca totdeauna, mişcările dintr'o parte şi alta a Carpaţilor. O altă descoperire din aceiaşi vreme, provenind din aceiaşi centru metalurgic, e securea de cupru cu un tăiş vertical dela Darabani, jud. Hotin, în valea Nistrului. Nici Bucovina n'a fost ocolită de aceste produse transilvănene. De pildă, lângă Vijniţa, la Milie, jud. Storojineţ, s'a descoperit un topor de luptă cu braţele în formă de cruce, făcând deci parte din categoria, căreia îi aparţine şi exemplarul dela Cimişlia. In vremea imediat premergătoare epocii bronzului securi din Transilvania se răspândesc, peste Basarabia şi Bucovina, până în Rusia meridională şi răsăriteană, cu deosebire în regiunea Cubanului, unde civilizaţia epocii metalelor începe printr'o sinteză născută dintr'o colonizare central — şi sud-est-europeană şi influenţe central-asiatice. Aşa dar, este aci o repetare a unui fenomen semnalat în epoca precedentă: contribuţii ale populaţiilor din Dacia în creiarea civilizaţiilor din Sudul Rusiei.

In epoca bronzului propriu-zisă, se cunosc depozite şi descoperiri întâmplătoare. In afară de depozitul dela Teţcani, jud. Hotin, mai recent şi mai puţin cunoscut, insistăm aici asupra celui dela Borodino, jud. Cetatea-Albă, intrat de mult în literatura de specialitate mondială. In 1912 ţăranii din Borodino descopereau un important depozit, ascuns probabil într'un vas, din care n'a rămas decât un fragment. El cuprindea următoarele obiecte: 4 securi întregi şi 2 în stare fragmentară din nefrită şi serpentină 3 măciuci din piatră calcaroasă, 2 vârfuri de suliţă şi unul fragmentar, din argint cu placaj de aur şi ornamente incizate, o lamă de pumnal de argint, cu dungă centrală, placaj de aur cu ornamente şi un ac de păr din argint, cu capul în formă de placă rombică, având deasemeni placaj de aur şi ornamente spiralice. Acest ac este de o mărime neobişnuită: 31 cm! Tehnica placajului de aur dela Borodino este foarte originală şi nu prea frecventă în timpurile preistorice. Ea aminteşte pe cea dela Micene, din perioada bogatelor morminte în groapă. Pentru securi, de o rară frumuseţă şi eleganţă, găsim material comparativ în descoperirile din Sudul Rusiei, de origine nord-europeană, în tezaurul L dela Troia II (pela 1900 în. de Chr.), precum şi în Asia Mică, unde, după cercetări mai recente, atari forme de securi de luptă apar încă în mileniul III-lea în. de Chr.. având deci o prioritate faţă de cele europene. Dar o replică foarte interesantă a celor trei topoare mai simple dela Borodino o găsim chiar în Basarabia. Astfel se cunoaşte un topor de granit verde. puternic lustruit, provenind dintr'o localitate necunoscută. Acest exemplar a fost expus în 1935 în Muzeul Ţării din Cernăuţi, cu ocazia Congresului de Arheologie şi Numismatică. Pe de altă parte s'a accentuat şi de alţi arheologi asemănarea pumnalului şi vârfurilor de suliţă dela Borodino cu cele miceniene. La un vârf de suliţă s'a remarcat şi o particularitate est-europeană. Acul însă, prin placa sa rombică, poartă, după toate probabilităţile, pecetea unei origini central-europene. Dar ornamentarea sa, în special cele două spirale «îngenunchiate», — pentru a întrebuinţa terminologia folosită de specialişti este ceva comun civilizaţiei câmpurilor de urne din Dacia de Sud-Vest şi din valea Dunării mijlocii. Atari spirale, în forma literei V cu capetele răsucite, apar în ornamentarea ceramicei din Oltenia şi Banat. Cele două spirale de pe acul dela Borodino amintesc deasemeni pendantivele de bronz, similare ca formă, de pe teritorul român-ungar al epocii bronzului

In felul acesta, depozitul din jud. Cetatea-Albă oglindeşte un complex de influenţe diverse, venite din toate direcţiunile. Importanţa şi originalitatea sa este cu atât mai mare. S'a crezut de către unii arheologi că acest depozit ar fi aparţinut Traco-Cimerienilor, din prima epocă a fierului (pe la 700 în. de Chr.), dar după studii mai concludente reiese că el nu are nimic de a face cu presupusul cerc de cultură hallstattiană traco-cimmeriană, că nu poate fi înţeles în afara mediului Daciei de pe la 1300-1100 în. de Chr., date fiind analogiile subliniate mai sus, în care timp atelierele tracice erau foarte active şi când în întinsele cimitire de pe valea Dunării se întâlneşte o splendidă ceramică incrustată cu culoare albă, reamintind vremurile ceramicei pictate. Atâta vreme cât în restul Daciei cultura epocii de bronz rămâne specific tracică, deşi unele tente ilirice nu trebuesc neglijate, noi suntem înclinaţi a atribui depozitului dela Borodino o apartenenţă etnică tracică, Tracii fiind aceia care au creiat civilizaţia epocii bronzului din Dacia, de care Basarabia se alipeşte în mod organic şi în această vreme.

Din ultima mie de ani în. de Chr. nu avem prea multe descoperiri arheologice din cuprinsul Basarabiei, iar datele scriptice vin mai târziu şi ele aruncă lumină doar asupra celei de a două jumătăţi a mileniului I-iu în. de Chr. De acum înainte zorile istoriei încep să se ivească şi prezenţa coloniilor greceşti la Pontul Stâng nu rămâne fără ecou asupra interiorului tracic, traco-iliric şi pe urmă geto-dacic. Dintr'o perioadă mai timpurie, când se constituise sinteza civilizaţiei epocii fierului, avem depozitul dela Pavlovca, jud. Cetatea-Albă, care cuprinde numai două elemente inventarice, dar foarte caracteristice: o secure cu dungi reliefate — o variantă estică a aşa numitului tip de hache à douille, — precum şi o ceaşcă de bronz, cu toartă, al cărei profil aminteşte străchinile-capace de lut din cuprinsul Daciei primei epoci a fierului. Ceştile de forma celei dela Pavlovca au fost puse în legătură cu produsele similare nord-italice villanoviene, care au ajuns pe calea comerţului până în Podolia şi Galiţia. Dar nouă ni se pare că cea mai obişnuită cale de pătrundere către Sudul Basarabiei nu este cea dela Nord spre Sud, ci peste Oituz, pe unde treceau şi mai înainte obiecte de origine transilvăneană. Depozitul din Basarabia de Sud se încadrează în mediul Daciei, în special al Transilvaniei din prima epocă a fierului.

Prin sec. VI-lea în. de Chr. — ci nu mai de vreme, cum în general se crede azi —, are loc năvălirea Sciţilor spre Dacia. Prin aşezarea sa geografică, Basarabia nu putea fi ocolită de acest popor iranian. Un val al năvălitorilor a trecut peste Sudul Basarabiei şi Moldovei, către ţinutul aurifer al Transilvaniei, iar un altul pe la Nord, către Ungaria şi Europa centrală. Descoperiri scitice sunt puţine până acum în Moldova dintre Prut şi Nistru. Amintim aici descoperirile dela Năvârleţ, jud. Bălţi, caracteristice civilizaţiei scitice, în a cărei compunere au intrat aşa de diverse elemente, ca cele oriental-asiatice, greceşti, tracice şi ilirice, împrumutate dela populaţiile locale. La Năvârleţ s'a găsit un pumnal de fier, cu antene şi gardă în formă de inimă (akinakes), precum şi o brăţară de aur, cu capetele răsucite în spirală. După cum însăşi civilizaţia scitică se înfăţişează ca un complex foarte original tot aşa datele antropologice ne arată că nu poate fi vorba de un popor scitic unitar. De pildă, răposatul Alex. Donici, studiind 12 cranii scitice dela Năvârleţ, găsise trei brachicefale, două mesaticefale şi două dolicocefale, la care se adaogă două feminine brachicefale.

Sciţii reuşiseră să-şi înjghebeze o puternică stăpânire în Sudul Rusiei, constituind un pericol, nu numai pentru Europa, ci şi pentru regatul persan. De aceea Darius I porneşte în anul 512 în. de Chr. o expediţie de pedepsire contra Sciţilor. Cucerind ţinuturile dela Sud de Dunăre, unde numai Geţii îndrăsnesc a i se opune, Marele Rege trece Dunărea pe la Isaccea, ajutat de o flotă greco-feniciană şi străbate Buceagul, în urmărirea Sciţilor, care se retrăgeau mereu. Expediţia nu are însă niciun rezultat şi Darius este nevoit să se reîntoarcă la Sud de Dunăre.

Când Marea Neagră se umplu, după sec. VII-lea în. de Chr., de un întreg şirag de colonii greceşti, Sudul Basarabiei şi ţinuturile transnistriene cunoscură o epocă de prosperitate. Tyras, azi Cetatea-Albă şi Olbia din regiunea gurilor Bugului şi ale Niprului deveniră centre importante, ale căror relaţii comerciale directe cu Transilvania erau foarte intense. Dela negustorii greci, poate şi localnici, a cules Herodot, venit chiar la Olbia, *primele menţiuni scriptice* despre pământul şi locuitorii Daciei.

Mai târziu, în expansiunea lor spre Est, scoborând, fie pe valea Nistrului, sau trecând din Ardeal prin Sudul Moldovei, Celţii —, strămoşii Francezilor —, pătrunseră şi în Basarabia, după cum ne arată descoperirile de la Bubuia, jud. Chişinău, deşi nu au un caracter specific celtic. Eminentul arheolog finlandez, A. M. Tallgren, dela Helsinki, — care a avut cândva cuvinte de frumoasă apreciere a eforturilor făcute în ultimile două decade de către arheologia românească —, a dat în 1926 o descriere amănunţită a tezaurului de la Bubuia. Acest tezaur cuprinde: o cască de bronz aurită, cu creastă, de influenţă sau fabricaţie celtică, un cazan de cupru, «de model scitic», zice Tallgren două phalere rotunde, 4 medalioane de bronz, pe care este reprezentat câte un cap de bărbat, două plăci de bronz ornamentate în relief, câteva cercuri de bronz, două obiecte de bronz de atârnat şi fragmente dintr'un vas de lut, în care probabil va fi fost descoperit tezaurul. Medalioanele sunt lucrate în stil naturalist, cu re-

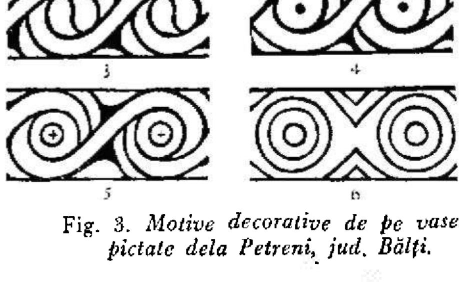

Fig. 3. *Motive decorative de pe vasele pictate dela Petreni, jud. Bălţi.*

prezentări de patrupede și capete de bărbat, pe când phalerele au un stil geometric. Este interesantă asemănarea, pe care o observăm între tratarea părului depe medalioanele și plăcile dela Bubuia și aceia a părului dela personagiile depe rythonul (vas sacru) dela Poroina, jud. Mehedinți, considerat ca un produs al artei târzii scitice, în care noi vedem și o trăsătură locală. Tallgren a constatat că cele mai bune paralele la descoperirile din Basarabia centrală, se găsesc în zona vest-balcanică și în Transilvania. Pe de altă parte «tezaurul» dela Bubuia trebue studiat și în legătură cu civilizația târzie hallstattiană din ținutul carpato-dunărean, având deci elemente autohtone traco-ilirice. Aceasta înseamnă cu alte cuvinte că originea și încadrarea sa stilistică nu se poate face în afara Daciei, cu toate influențele scitice, celtice și într'o oarecare măsură grecești.

Infiltrarea celtică în Dacia a fost, în multe privințe, o binefacere, de care au beneficiat și pământurile naționale recent eliberate. Atunci s'a introdus roata olarului în industria ceramică, moneta dobândește o răspândire largă, fabricându-se imitații după cele grecești și elenistice, se fabrică unelte de fier, plugul de fier apărând pentru prima dată în regiunile noastre. Influența celtică a determinat în al doilea rând, creiarea sintezei culturale daco-getice a La Tène-lui local, care a depășit hotarele Daciei. după cum au dovedit descoperirile din ultimii ani din Galiția. Dar prezența Celților a provocat și o reacțiune a poporului daco-get, care, în vremea lui Burebista va lua forme violente.

Triburile daco-getice s'au întins până la Borysthenes, actualul Nipru. Pe baza onomasticei și toponimiei traco- getice se constată într'adevăr o expansiune compactă și constantă a Daco-Geților până la Nipru, multă vreme hotar etnic al neamurilor getice din Carpați, după înseși mărturiile lui Ptolemeu, pe care geografia antică romană s'a grăbit a le înregistra întocmai. Toponimia mai atestă prezența sporadică a populațiilor getice până în Caucaz. Studiile lui V. Pârvan, G. Mateescu, Wasmer și alții au adus interesante contribuții la expansiunea spre Est a Daco-Geților. In Basarabia, ținuturile transnistriene și Ucraina meridională a fost un amestec de neamuri felurite: Sciți, Greci, Celți, Bastarni, Sarmați și Germani, dar față de acestea elementul etnic getic —, și în general carpato-dunărean pentru vremurile străvechi —, a format majoritatea de nediscutat. In special Bugul a constituit hotarul etnic, cultural și politico-militar al neamului daco-getic, spre marginele sale orientale. De aceea, când Burebista întreprinde opera de distrugere a Celților și de unificare a poporului getic, creind cel mai puternic regat dela Dunărea-de-jos și din Carpați, inspirat și de exemplul roman și germanic al lui Ariovist, s'a gândit deopotrivă și la triburile, cari locuiau din vremuri imemorabile la Răsărit de Nistru. El cuceri orașul Olbia și hotarul său răsăritean rămase la Bug. Regatul lui Burebista, care se întindea dela M-ții Haemus (Balcanii) până în cadrilaterul Boemiei și dela M. Neagră la Borysthenes, se sprijinea, nu numai pe o tradiție de cultură unitară, ci și pe precedente istorico-culturale, despre care am vorbit mai sus. Istoria se repetă, dar nu fără temeiu.

Intinderea stăpânirii romane pe țărmul nordic al M. Negre a favorizat expansiunea getică spre Răsărit, iar după căderea lui Mitridate, temutul rege al Pontului, această expansiune a fost și mai mult consolidată. Cu o jumătate de veac înainte de cucerirea Daciei, Romanii aveau sub ocrotirea lor și apoi sub stăpânire Sudul Basarabiei și însăși cetatea Tyras (Cetatea-Albă) devenise un punct de sprijin al înaintării romane spre Crimeea. Prin anii 52—53 Plautius Silvanus, guvernatorul Moesiei, trecu Dunărea și aduse sub ascultare romană toată câmpia valaho-moldo-basarabeană până la Cetatea-Albă. Politica romană de încercuire a Daciei folosi micile regate clientelare daco-getice dela gurile Dunării și dela Nistru.

După părăsirea Daciei de către oficialitatea romană, dar nici de cum de către populația civilă, Basarabia împărtăși soarta restului Daciei, fiind chiar și mai expusă năvălirilor barbare dinspre Răsărit și Nord. Pe solul său s'au descoperit antichități germanice, ca fibula de argint cu placaj de aur dela Vasilica, jud. Bălți, din sec. III-lea d. Chr. Aceste antichități poartă aceleași caractere gotice, ca și cele dela Apus de Prut și de dincolo de Nistru.

In felul acesta am ajuns la vremurile cunoscute ale istoriei noastre naționale, pentru a cărei deplină înțelegere timpurile cu mult anterioare ei au o valoare, peste care nu se poate trece, ele aducând azi o semnificație cu totul deosebită. *Avem un patrimoniu național străvechiu, ca niciun popor din jurul nostru, pe care suntem însă datori a-l cunoaște cât mai bine, a-l prețui pe cât merită și din care să știm a scoate exemplele trebuitoare în momentele mari, ca cel de azi, în fața căruia ne va pune istoria, mai de vreme ori mai târziu.* Dacă național-socialismul german a pornit dela cultura străveche-germană și dela sublimerea însușirilor rasei nord-germanice, iar fascismul italian dela exaltarea tradițiilor Romei, pentru noi acest trecut multimilenar este o temelie, dela care trebue să pornim și cu care să păstrăm un permanent contact, fiindcă dela generație la generație este o perpetuitate spirituală ce se transmite din veac în veac, din mileniu în mileniu. In aceste străvechi stratificații din sufletul neamului nostru stă și tăria noastră.

Stăpânirea noastră în Basarabia și în Bucovina este în concordanță cu viața străveche a acestor provincii, care n'au fost niciodată regiuni periferice ale Daciei, ci părți integrante, ca și regiunile adiacente dela Răsărit. Vitejii noștri ostași, în frunte cu Generalul Antonescu, fanatic apărător al drepturilor și al tradițiilor acestui neam, au eliberat un pământ, care de mii de ani ne-a aparținut. Noi aducem deasemeni o tradiție de *sfințire*, de *civilizare* a pământului basarabean și transnistrian. E bine să se știe acest lucru, fiindcă la drepturile, pe care istoria mai nouă ni le dă începând dela Mușatinii și Basarabii întemeietori de Țară, drepturi, pe care sabia soldatului român le sapă azi cu litere de foc în cartea veșnică a neamului, se adaugă, precum am văzut, moștenirea ce ne vine dela îndepărtații strămoși, care înseamnă în același timp o continuă strădanie de a răspândi lumina civilizației din vatra carpatică spre Răsărit, cât mai departe spre Răsărit. Strajă la porțile răsăritene ale Europei străvechi, dar și creatori și răspânditori de cultură specific europeană, — și în deosebi sud-est-europeană —, așa au fost și înaintașii noștri din vremurile preistorice.

Noi nu ne simțim streini nici dincolo de Nistru, fiindcă soldații noștri pășesc, nu numai pe urmele voevozilor oblăduitori de pământuri românești, dar și pe acelea ale marelui rege daco-get, Burebista, care, printr'o sforțare urmărită cu teama de însuși cuceritorul Galiei, Caesar, reușise să incorporeze într'un stat unitar toată națiunea getică, dându-i la Răsărit ca hotar Bugul, fluviu dacic din imemorabile vremuri. Nu ne simțim streini, deoarece opera de civilizare a meleagurilor transnistriene aparține elementului românesc, rămas acolo, înfipt în pământ, cu toată urgia vremurilor ce s'a abătut asupra sa, iar sămânța unei civilizații stabile, așa cum o cunoaște pentru prima dată umanitatea preistorică, a fost sămănată încă de acum patru milenii și jumătate de către neamurile străvechi-trace de pe plaiurile Moldovei.

Ceeace se întâmplă azi sub ochii noștri, nu este altceva decât o revenire, o redobândire a unei moșteniri străbune.

MOARTE RODITOARE

de ION COVRIG-NONEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prins în vârtejul vieții zilnice, cu orizonturile limitate la o succesiune de întâmplări înconjurătoare, omul împinge fatala scadență care apasă pe conștiința sa, într'un viitor îndepărtat și nebulos. Gândul morții apare însă cu putere în momentele cruciale ale vieții omului, în acele momente în care primejdia este iminentă și amenință existența. In toată a sa sălbatecă goliciune, conștiința morții i se descoperă atunci. Viața reacționează din toate resorturile ei, afirmându-și voința de a fi.

Oamenii din toate timpurile au privit moartea prin prisma propriei lor concepții de viață și prin forța morală iminentă ființei lor.

Prezența în istorie a unui popor se explică prin modul său propriu de a rezolva problema morții.

Există indivizi și popoare cari au un defect organic și spiritual: groaza morții. Pentru a se păstra, vor fi gata să facă orice: compromisuri și acte de umilire, — totul fiind subordonat dorinței, față de care nu cunosc alta, mai înaltă: *a trăi*. Oricum, nu importă, să trăești numai!

Popoarele și indivizii din această categorie nu vor lăsa urmă în istorie. Incercuiți de condițiile prezente ale vieții lor, nu vor cunoaște niciodată râvna stăruitoare, prelungită, de a cuceri tărâmuri spirituale cu orizonturi transcendente vieții zilnice. Viața lor se va consuma biologic, în cotidian, pulverizată în acțiuni mărunte, de o valoare imediată, pragmatică. Nu vor putea trăi niciodată pentru *ceva*. Setea de absolut va rămâne streină de sufletul lor. Ei nu au nici sensibilitatea pentru ideal, care singură transfigurează viața, nici elementul dinamic care să înfăptuiască idealurile ei. Și chiar dacă, mintal, se schițează uneori în sufletul lor, visul unei alte lumi, el va rămâne tangent vieții lor. Căci le lipsește spiritul de aventură și capacitatea de efort sistematic prelungit, necesare spre a-l realiza. Istoria îi va înregistra marginal numai prin prezența lor biologică în lume.

Sunt apoi oameni și popoare care nu au acest viciu fundamental. Nu cunosc teama de moarte. Consideră moartea ca pe o necesitate implacabilă. Supuși acestei legi a firii, știu să moară așa cum trăesc: în mod firesc. Virtual au în ei puterile care le pot afirma prezența în istorie.

Dacă însă această acceptare senină a morții se manifestă numai pe plan biologic și se consumă ca un fapt biologic, asemănător celui din lumea plantelor și animalelor, fără să atingă și să fecundeze spiritul, fără să împingă viața spre actul eroic, atunci moartea lor rămâne nerodnică pentru sporul de prestigiu, propriu, și ca valoare istorică. In acest caz, categoria aceasta de oameni și de neamuri are un alt defect, unul spiritual-dinamic: n'are energia necesară de a transforma acceptarea firească și senină a morții într'o valoare, de a o pune în serviciul unei cauze și plătind tributul morții, să contribue la înfăptuirea idealurilor cauzei și să sporească prin aceasta patrimoniul ei de prestigiu.

In acest caz, viața se consumă biologic, cu mici realizări întâmplătoare, de o valoare minoră; iar moartea rămâne puțin rodnică spiritual și istoric.

Sunt, în fine, oameni și neamuri cari și-au rezolvat odată pentru totdeauna problema morții. Au rezolvat-o pe plan spiritual și real, deopotrivă aventură a spiritului care se vrea trăită și înfăptuită cu sete în istorie.

Această categorie de oameni și de neamuri își afirmă prezența în istorie și face istoria! Își afirmă prezenta în istorie, pentrucă trăesc pentru ceva; și fac istoria, pentrucă sbuciumul și fapta lor creează forme de viață și valori cari servesc drept norme de viață pentru ei și pentru alții.

Pusă în serviciul unei cauze, moartea lor este, prin urmare, o moarte roditoare. Ea nu se consumă ca un fapt banal, firesc, la fel cu împlinirea unui soroc, ci se consumă pentru un scop măreț, care înalță pe om și-i sporește prestigiul. Energiile vieții lor se strâng, se disciplinează și, ordonate, cu maximum de economie, se deslănțue pe traectoria fixată de idealurile de viață a căror realizare o urmăresc. Depășind condițiile biologicului, transformă moartea într'un fapt rodnic. O pot face deoarece au forța sufletească necesară să nu se lase sdrobiți de povara gândului morții. Ei privesc moartea și o acceptă cu seninătate. O caută și o acceptă, atunci când idealurile lor de viață o cer.

Oamenii și popoarele din această categorie, sunt modele în istorie, iar viața și faptele lor stau scrise pe paginile de aur ale cărților cari povestesc despre trecutul omenirii.

Fatalismul poporului românesc, acel atât de mult discutat și hulit fatalism al spiritualității satului românesc, ne arată, că Românul nu e stăpânit de groaza morții. El știe să moară pentru că vede în moarte un fenomen natural, — cum e lumina soarelui sau grindina — un destin care încearcă deopotrivă toate ființele, și căruia nu i se poate sustrage nimeni și nimic. In consecință, orice sbucium în fața morții sau efort de spargere a cleștelui ei, este inutil. Orice încercare de a nu i te supune ar face să sporească durerea omenească. Suprema încercare a vieții trebue privită cu liniște.

Este atitudinea păstorului din Miorița. In această poemă, seninătatea sufletească a celui care își așteaptă sfârșitul, atinge sublimul și constitue treapta cea mai înaltă de realizare, nu numai estetică dar și metafizică a morții.

Ceeace am dovedit însă mai puțin este că știm să și făptuim pentru realizarea visului nostru. De repetate ori în istoria noastră efortul nostru de realizare s'a dovedit minor față de vis. Românul a învățat să viseze, dar nu a învățat îndeajuns cum să transpună, prin muncă și jertfă, visul pe plan real. El trăește încă perioada romantică, de fantazare, a idealurilor. El nu a trecut încă în perioada credinței fanatice în reușita luptei, ca acolo, prin străduințe încordate și prin jertfe permanente, să dea forme concrete visului și să transforme, astfel, moartea lui într'o valoare.

Este, oare, aceasta o insufiență organică, deci permanentă a sufletului românesc ?

Exemplele trecutului și lupta de epopee la care participăm astăzi pe câmpiile basarabene și ucrainene, ne-o arată ca pe o insuficiență momentană, ca o rezultantă a lipsei de disciplină interioară în viața sufletului românesc și nu ca o tară ereditară cu rădăcini adânci. Ea apare ca o slăbire a efortului eroic din viața românească și o timorare a sufletului românesc situată între două epoci din istoria românească. Cea dintâi e epoca voevodală, când printr'un Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul ne situam în plină frământare istorică europeană, ca paznici ai civilizației, la porțile ei dela Răsărit. A doua este aceea care se deschide acum. Prin armatele noastre biruitoare, comandate de generalul Ion Antonescu, ne reluăm vechile sarcini, pe cari le-am neglijat un răstimp. Prin aceasta redevenim iarăși noi, cei de totdeauna, afirmându-ne hotărît în istorie, pe măsura puterilor noastre, în rostul nostru de totdeauna. Faptele zilelor de acum tăgăduesc părerea că noi Românii n'am ști să trăim și să murim pentru un ideal vrednic de a fi înscris în istorie. Mărturiile noastre drepte o spun: paginile din trecutul nostru de aur, secolele de strălucire românească la gurile Dunării, reînviate în vremea noastră, de eroii căzuți în luptă pentru civilizația europeană și pentru noua ordine a lumii. Basarabii și Mușatinii și faptele sfinților martiri ai Ardealului vorbesc de dincolo de mormânt și afirmă puterile etern biruitoare ale sufletului românesc în moarte.

Ei au trăit în lume pentru un ideal, s'au sbătut pentru împlinirea lui și au jertfit pentru el.

In fața ochilor lor ei au avut viziunea clară a idealului urmărit, cu toate piedecile și riscurile ce stăteau în calea împlinirii lui. Ci ei au biruit conștiința morții, și au triumfat, dacă nu prin viață, prin moarte. Căci moartea lor a fost o moarte roditoare.

Intorși la noi înșine, la sufletul și tradiția noastră voevodală, după ce am rătăcit un timp pe cărări streine de noi, putea-vom călca pe drumul lor, putea-vom făuri visul lor ? Avem oare puterea lor de credință și de jertfă ?

SCRISOARE CĂTRE ANII MEI

de VIRGIL NISTOR

Prin ce vine se vor fi scurs de nimenea știuți atâția ani
De când se adunară 'n ochii mei dintâiu luminile?
Câte visuri am clădit cu tinerețea și le-am vândut pe bani
Și câte toamne mi-or fi veștejit de-atunci grădinile?

Nu mai am nimic azi și'n nopțile albe doar cu gânduri mă desfăt
Și-mi chem amintirile, îngerii mei, cu psalmi de flaut.
Tată, pe pruncul de-acum zece ierni cu păr înflorit de omăt
Nu-l mai cunoști și prin vecini nu te mai duci să-l mai cauți?

De-atunci au crescut mălini albi în grădinile anilor mei
Și eu mi-am pierdut pașii prin streini ninși cu preșuri de flori.
Anii mei duși, v'au cuprins însingurările cu liniști de stei
Și v'am găsit pe uliți unde v'am purtat de-atâtea ori.

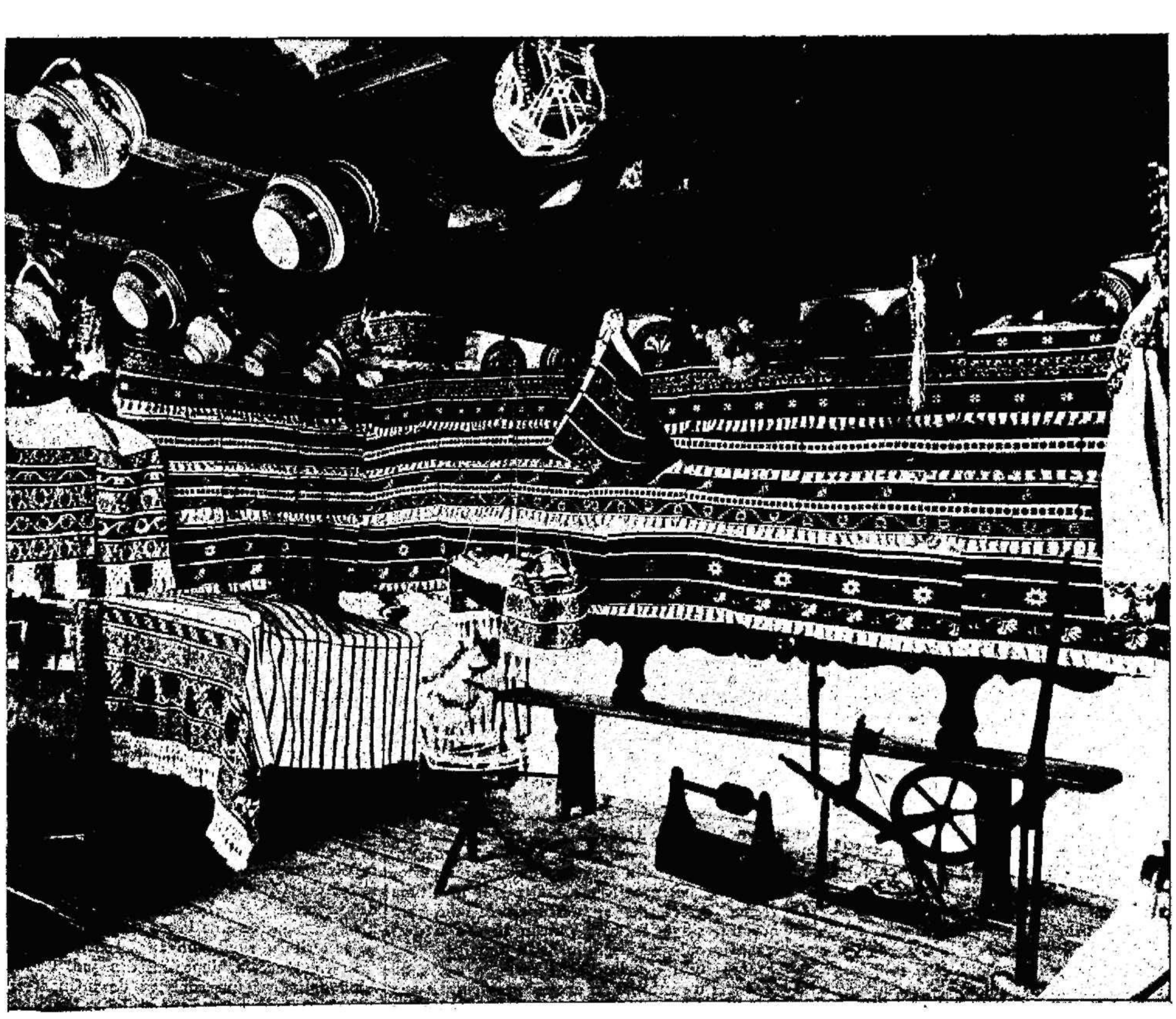

INTERIOR ȚĂRĂNESC DIN MARAMUREȘ

CRONICA

FILOSOFIE

UMANISM ŞI CULTURĂ

In desbaterile ideologice care frământă, în forme de radicalizare necunoscute, lumea spirituală şi socială, umanismul are incantestabilă actualitate: e atacat, combătut şi înfierat în genere ca estetism, individualism, raţionalism. Cu cât violenţa polemicii şi radicalitatea reformelor sunt mai mari, cu atât se vede mai clar însă adâncimea rădăcinilor sale. In Germania a reuşit să se menţie la ultima reformă a învăţământului într'o respectabilă poziţie deşi şcoala şi pregătirea spirituală sunt în dependenţă de concepţiile antiumaniste ale statului.

Atât criticile cât şi apologiile sale se dau însă pe un anumit plan ideologic şi doxografic, ca şi când ar fi vorba numai de programe mai mult sau mai puţin teoretice asupra idealului cultural aşa cum sunt structurate actualele forme de gândire ideologică, postiluministe sau pozitiviste. Declarând pe Petrarca estetist, pe Erasm moralist sau generaţia clasicismului german estetic-clasicistă, se săvârşeşte o gravă deplasare de înţeles în artă. Renaşterea admira frumuseţea şi înţelepciunea clasică, considerând-o drept canon şi cel mai înalt scop al vieţii: Trăirea acestor valori era însă altfel decât la noi. In constelaţia forţelor vieţii aveau cu totul altă poziţie structurală decât au în actuala situaţie spirituală, din care pornesc judecăţile. Felul de absolutizare şi adâncire a trăirii cu care Renaşterea sau clasicismul au simţit anticitatea şi în genere arta şi frumuseţea, are ceva de religiozitate în comparaţie cu atitudinile noastre obiectiviste.

Deaceea este inexactă denumirea de estetism aplicată unor astfel de trăiri şi concepţii a vieţii. E o fundamentală deosebire de înţeles între ceeace numim şi ce înseamnează pentru noi, azi, arta şi esteticul, şi ce însemna pentru Schiller, de exemplu. Deosebire fundată adânc în structura ultimă a trăirii acestor valori, corespunzătoare multor coordonate istorice, culturale, spirituale. Renaşterea şi Clasicismul în grandoarea şi productivitatea lor incontestabilă, credeau, înţelegeau şi simţeau arta — altfel decât lumea actuală.

Atitudinea umanistă faţă de artă, moralitate şi celelalte motive specifice din totalitatea structurală a vieţii, nu se poate însă cit. direct din programele şi ideologiile timpului. Relevanţele fenomenelor, specificul trăirii concrete, nu se poate constata în atitudinea şi interpretarea pur teoretică, ideologică. Programele umaniştilor sunt, în comparaţie cu influenţa lor, foarte rare, iar încercări de fundare ştiinţifică propriu zisă a concepţiilor, n'au dat decât puţini; cele mai de seamă rămân dela Wilhelm von Humboldt şi, în zilele noastre, Werner Jaeger.

Este necesară deci o interpretare specială, reînsimţindu-ne şi reconstruind situaţia istoric unică a Renaşterii în coordonatele sale spirituale, sociale, etc., pentru a putea prinde, în anumite granite, coeficienţii de trăire ontologică a desbătutului fenomen. Aceasta este şi rezultatul ultimelor cercetări sistematice din filosofia culturii şi ştiinţele spiritului. Fiece situaţie spirituală şi culturală este istorică şi are anumite valori de locaţiune a factorilor în constelaţia respectivă cu foarte determinaţi coeficienţi de trăire existenţială a valorilor şi ideilor.

In fiecare stadiu de trăire şi realizare istorică aceleaşi valori şi reprezentări au altă priză existenţială, fără a pierde cu totul identitatea sau continuitatea; δίκη la Homer, Hesiod, Eschil sau Platon prezintă exemplar modificările cultural-ontologice relevante ale uneia şi aceleiaş valori în diferite stadii: pir ontic la Homer, cosmic la Eschil, logic-dialectic la Platon.

Aceste revelanţe nu se pot prinde însă tematic în poziţia de interpretare pur ideologică şi doxografică, care poate conveni în totul cel mult raţionalismului secularizant al iluminismului european.

Nici inimicii nici apologeţii ideologici, care cred că simpla afirmare a «voinţii de a fi om» poate fi constitutivă atitudinii umaniste, nu prind miezul lucrurilor. Sunt în genere poziţii nefructuoase, dogmatic-polemice şi importanţa lor rezidă în funcţia de exponenţi simptomatici ai anumitor straturi mai adânci din realitatea istorică.

De unde rezultă că o cunoaştere adequată şi esenţială a motivelor spirituale şi cultural relevante din ceeace se numeşte Umanism nu e posibilă decât în perspectiva metodică adaptată complexei sale structuri.

Studiile clasice şi în genere cultura antică, sunt la noi învăluite într'o atmosferă specifică de simpatie şi pietate, cel puţin în lumea ştiinţifică şi culturală cu adevărat reprezentativă. Care este însă contactul substanţial al valorilor şi culturii noastre cu anticitatea în cele trei domenii fundamentale: şcoală, ştiinţa şi cultura generală? Fără îndoială este în primul rând ideea latinităţii noastre, una din cele mai puternice idei din conştiinţa culturii româneşti. Graniţele eficacităţii sale structurale îi sunt date însă de caracterul strict al unei tipice idei culturale, un factor pur teoretic-ideologic deci. Eficacitatea ei istorică incontestabilă — nu presupune şi nici nu a cauzat un contact creator substanţial cu lumea antică şi valorile umaniste şi nu rezolvă deci problemele vizate de noi.

Tot în cadrele generale ale culturii s'au făcut unele încercări de ideologie teoretică cu orientări clasice, propriu zis clasiciste. Ele intenţionează relevarea valorilor specific omeneşti subliniind autonomia demnităţii şi un fel de autarkie etică fundată în «conştiinţa de a fi om». Lipsurile acestor sforţări sunt uşor de văzut: oricât de justă şi nobilă este intenţia şi declararea hotărârii de a fi şi rămâne «om», aceste apeluri nu sunt eficace fiindcă ele presupun drept ştiut, ceeace ştim azi mai puţin ca oricând: ce este de fapt omul, care este esenţa şi deci menirea lui adevărată. Se ştie cum criza din jurul acestor întrebări a dus în zilele noastre la constituirea antropologiei filosofice, cu întregul complex de ştiinţe dela Biologie până la Metafizică, schiţat genial de Max Scheler. Problemă radicalizată apoi de Martin Heidegger, care a făcut din hermeneutica existenţii omeneşti ontologia fundamentală. Ceeace ştim despre om este luat din manifestările sale, actele şi creaţiile de tot felul, cercetate de reflexia ştiinţifică în diferitele domenii speciale.

Pentru soluţia acestei «crize» a omului, care nu constă numai în simptome de psihologie banală, ca nelinişte, nemulţumire, etc., ci mult mai adânc în structurile naturale sufleteşti şi spirituale ale existenţii, trebuesc sondagii, experienţe şi suferinţe de alte adâncimi, decât declaraţii şi programe ideologice. Fiindcă esenţa sa pare a consta într'o specifică încrucişare şi întretăcre a multiplelor regiuni, dela natură până la religie, la care participă şi prin care omul *devine, ceeace este*.

In domeniul ştiinţelor anticităţii — filologice şi istorice, — am avut norocul ca mulţi dintre reprezentanţii clasicismului să fie oameni cu viaţa personală şi naţională, depăşind specialitatea; lor le datorim păstrarea ethosului idealist şi al pietăţii pentru Anticitate. E destul să citâm dintre cei dispăruţi pe Odobescu, Pârvan, Valaori, Evolceanu, Cezar Papacostea. Ce înseamnează a te menţine înflăcărat şi idealist în realităţile vieţii dela noi, cu totul altfel decât în oraşele universitare apusene, se poate vedea numai după adâncirea situaţiei şi depăşirea criticismului uşuratic.

In afară de faptul că cercetările pur ştiinţifice au valoare indirect mijlocită pentru umanismul propriu zis, deşi îi sunt fundament istoric unic, contactul ştiinţific cu Anticitatea întâmpină la noi şi alte mari dificultăţi, legate de situaţia generală a ştiinţelor spiritului şi culturii: lipsuri materiale (carte, reviste, etc.), de atmosferă şi tradiţie, etc. Ele fac cercetări serioase numai în anumite limite posibile, în special în Arheologie, şi cu mari sacrificii personale.

Este aproape imposibil de văzut în ce chip s'ar putea menţine nivelul cercetărilor noastre, generale — nu în excepţii individuale — la pas cu ultimele culmi ale producţiei ştiinţifice europene, când însăşi înţelegerea lui Wilamowitz, Werner Jaeger, Schadewald, Reinhardt, Weinstock, etc. presupun adânca tradiţie şi enorma densitate a atmosferii spirituale, în care s'au cristalizat. Singura cale posibilă, după părerea noastră, vom încerca a o schiţa după analiza adâncită a factorilor culturii şi existenţei noastre româneşti.

Situaţia studiilor clasice în învăţământ a fost des pusă în desbatere cu prilejul modificărilor programelor şcolare. In faţa marilor amputări efectuate se pune serios întrebarea dacă persistă încă condiţiile minime, presupuse de ţinta învăţământului clasic: formarea sufletului şi spiritului în raport cu idealul universal şi armonic, prin contactul substanţial tainic dintre spirit şi spirit. Câtă vreme amputările, incontestabil orientate de motive reale, ale timpului şi materialului nu sunt întovărăşite de revoluţionarea profundă a spiritului şi metodei de organizare şi predare, nu se poate aştepta mai mult decât se obţine azi în rezultatele medii.

Această situaţie se prelungeşte, fireşte, la Universitate. Cu capitalul de vază căpătat în şcoală şi cu anii de care dispune, adolescentul umanist nu poate depăşi media calitativă şi cantitativă curentă. Este experienţa tipică şi dureroasă a profesorilor noştri, formaţi în centrele apusene. Este dela sine înţeles că şi această problemă cere soluţii cu totul specifice. Urmează deci imposibilitatea unui contact şi adânciri substanţiale a culturii noastre prin cercetări şi studii humaniste asupra culturii antice?

Deocamdată se poate vedea cu evidenţă că pe bazele şi structurile metodice actuale, imitate după Apus, o imersiune rodnică şi creatoare este într'adevăr imposibilă. Vor trebui căutate şi încercate noi drumuri. Ce s'ar putea câştiga în acest scop din analiza sistematică a umanismului, în sensul celor spuse, vom încerca să dovedim într'o sercetare specială. Cu evidenţierea faptului că esenţa şi eficacitatea umanismului nu costă în ideologie programatică, ci în anumiţi coeficienţi structurali, ontici şi existenţiali, ai valorilor şi ideilor, şi cu determinarea sa antropologic relevantă în sensul lui Max Scheller, nu am făcut prea mult pentru problemele culturii româneşti.

Situaţia noastră spirituală cuprinde o problematică specifică, de unde rezultă nevoia de a crea forme noui şi proprii de contact şi cunoaştere a lumii antice. Crearea nouilor forme presupune însă existenţa unei anumite reţele de probleme cu un nivel minimal şi constituite sistematic din metodele şi rezultatele ultimelor cercetări ştiinţifice şi filosofice.

Gândirea românească actuală se află tocmai în stadiul construirii elementelor acestei problematici: în psihologie, sociologie, filosofia culturii, cât şi în ideologiile generale politico-sociale avem de pe acum începuturi de preocupări serioase şi rodnice.

Ştefan Teodorescu

ETNOGRAFIE

STILUL VIEŢII ROMÂNEŞTI

Despre poporul românesc s'a afirmat în repetate rânduri că duce o viaţă plină de pitoresc. De fapt, privit din afară, fiecare popor prezintă anumite trăsături pitoreşti. Greşala unora dintre noi constă însă în tendinţa de a lega pitorescul de exuberanţă, de extravaganţă. In consecinţă, deoarece confundau somptuozitatea şi excesul cu pitorescul, orăşenii au imprimat un accent de luxurianţă pitorescului românesc originar întemeiat pe simplicitate, încărcând bunăoară în fel şi chip costumul naţional, spre a-i împrumuta o înfăţişare mai frivolă, mai ţipătoare, conformă gustului lor pervertit. Românul însă, în afară de ornamentică, unde dă loc la o excepţie, pentru un motiv pe care-l vom indica mai jos, nu face risipă de forme şi podoabe. Costumul popular autentic este simplu, conservând culoarea albă până astăzi predominantă. Prin aceasta, el îşi mărturiseşte aplecarea către uniform şi simplicitate, titluri de prestigiu ale antichităţii, chiar cu riscul de a-şi atrage învinuirea că nu este practic, întrucât culoarea lui preferată nu e rezistentă.

Să ne apropiem însă atenţia de obiectele casnice, gospodăreşti, înflorite spre a li se împrumuta un aspect mai atrăgător, făcându-le îmbietoare la sudoarea muncii. Drept furcă, pe care ciobanul o trimite din munte iubitei, poate fi întrebuinţat şi un simplu arac, cu pala de caer înnodată în vârf, dar pentru a-i imprima un aspect mai ademenitor şi a face astfel lucrul mai agreabil, furca e meşteşugită artistic. Accentuăm însă că Românul făureşte rar obiecte de artă gratuite, fără scop practic. Mai precis spus, un asemenea lux îşi permit cu deosebire păstorii. De obiceiu, Românul e econom cu dozarea elementului estetic. In această privinţă păstorul face excepţie. Insă, o atare desprindere din comun e condiţionată de împrejurările în care trăeşte. Amănuntul migălit din belşug — în crestături de linii întretăiate, romburi înlănţuite, pâlnii scobite dinţat în lemn, ţinând seamă că materialul ce-i stă la îndemână nu-i permite să fie decât cioplitor zelos — apare pe furci, pe cupe sau cofe, pe măciuci, rame sau cruci şi alte asemenea obiecte mărunte (multe din ele făcute numai ca simple obiecte de decor, fără o finalitate practică) din nevoia de a umplea cumva timpul cu o ocupaţie, din necesitatea de a-şi alunga deci «urîtul». In genere, condiţia de traiu a păstorului, poate nu mai liniştită, dar mai autonomă, cu răgaz îndeajuns, meditativă tocmai din lipsă de lucru şi alimentată totuşi de emoţii tari, pare mai prielnică desvoltării artei populare decât viaţa agricultorului mai năpădită de treburi şi griji. In cumpăna creaţiei artistice anonime, disproporţia dintre comoara unui popor de munte şi averea altuia de câmpie, pare a fi accentuată. Creaţia reclamă solitudine.

Operele de proporţii mari, ca bisericile de pildă, au primit la ridicare mai ales contribuţia unor spirite individuale, adese cu stigme de import. Aptitudinile artistice ale sufletului popular românesc se desvăluesc aşa dar pe deplin cu deosebire în obiectul mărunt, în instrumentul necesar gospodăriei. Inainte de a trece însă la facerea unei vizite fugare într'o gospodărie românească, ne vedem ispitiţi să mai furnizăm un argument în sprijinul presupunerii noastre că ţăranul nu prea produce obiecte de artă pură. Credem că deprinderea de a închipui broderii e o inducţiune a orientului, — al cărui lux fastuos n'a putut deaifel să ne altereze gustul pentru simplicitate, — unde femeile, în genere soţii de negustori, deci cu ceasuri de răgaz, se pot consacra oricând unor asemenea treburi de agrement. Din societatea de mijloc, de oameni de afaceri, acest obiceiu a pătruns foarte greu în straturile de jos ale poporului nostru, tocmai pentrucă e considerat ca un lux, un joc inutil. Până astăzi, în sens ironic, femeile harnice, când se dau uneori la puţin taifas, spun despre cele leneşe şi fără lucru că «fac spiţura». Aşa dar, sătenilor le place să-şi înfrumuseţeze lucrurile între şi prin care trăesc, dar înţeleg s'o facă mai ales cu acelea care le sunt cât de cât şi necesare existenţei, gospodăriei, gratuitatea absolută fiind aproape exclusă din mentalitatea în genere practic orientată a poporului.

Săvârşind acum un examen sumar al motivelor sale estetice, pentru a le evidenţia cu exemple însuşirile, să începem cu locuinţa. Pe dinafară, pereţii caselor sunt în genere albi, numai văruiţi. Inăuntru credem că ţărancei i-ar conveni să-i aibă la fel, însă îndemnuri practice o silesc să-i pună la adăpost de contaminarea fumului şi a prafului. In odaja de locuit, pereţii se stropesc de obiceiu succesiv cu diferite combinaţii de culori stinse, se împestriţează, ei prinzând în ansamblu un aspect fumuriu, amănuntul nuanţelor coloristice pierzându-se în uniformitate. O cameră, două, rezervate pentru oaspeţi, totdeauna gătite, sunt însă deobiceiu zugrăvite, dându-se pereţilor un fond alb, peste care se aştern flori stilizate, sau figuri combinate din diverse utilizări ale liniei drepte, ele repetându-se cu regularitate şi înconjurându-se totul pe deasupra cu un brâu mohorît, adescori cu mici figuri geometrice. (Utilizarea geometriei se poate observa mai bine la ouăle încondeiate). Covoarele sunt ţesute într'o alternare regulată, de cel mult trei culori, de-a-curmezişul, deasemenea discrete. Păturile pentru laiţă, pânzatura pentru masă, respiră aceeaşi uniformitate, aceeaşi notă de colaborare, de integrare în ansamblul interiorului. Afară foişorul e nevopsit, aşa cum îl colorează natura şi vremea, iar merii aliniaţi pe dinaintea casei sunt alb spoiţi până pe sub coroană, la fel cu pereţii. Ici colo, câte o brazdă de busuioc aminteşte verdeaţa câmpului. Nimic violent, nimic pestriţ, nimic fără gust. Cadrul vieţii ţărăneşti este estetizat deci cu simplicitate, — apelându-se coloristic la albul imaculat, — într'un chip nuanţat cu discreţie, tonurile diferenţiate dispărând într'o uniformitate învăluită. Aceste tonuri stinse, discrete, ne îndeamnă să le punem în legătură şi cu o anumită gingăşie sufletească a Românului, lipsit de stări violente, de pasiuni intense.

Satele cresc, mai de grabă decât oraşele, cu o logică internă, integrate peisagiului, ele sunt în mare măsură determinate de mediu, de fizionomia lui, au o configuraţie dictată de aspectele lui. Decorarea acestui cadru de traiu se face însă, deşi tot în corelaţie cu peisagiul, oricum în mai multă libertate. Vegetaţia luxuriantă a tropicelor bunăoară conţine în sine două posibilităţi, pentru desvoltarea ornamenticei şi a decorului; sau le determină pe acestea să se ia la întrecere cu ea, în bogăţia de forme şi de culori, sau le constrânge să rămână embrionare, să renunţe la emulaţie, fiind suficiente frumuseţile vegetale din jur. Un peisaj dezolant însă duce aproape sigur la o decoraţie de imaginaţie bogată, multicoloră şi violentă, pentru a-şi înviora cât de cât aspectele, pentru a-şi compensa sărăcia. La noi, când priveşti, în primăvară, aspectul unui sat de sub munte, ai impresia că el se identifică în culoare cu înfăţişarea orizontului, acolo unde acesta nunteşte alb-albastru cu crestele munţilor, sărutând cerul. Românului îi place atât de mult să imite simplitatea albăstruie a orizontului, încât vedem o reminiscenţă din această pornire chiar şi în deprinderea sătencei de a-şi învineţi cu sineală rufele spălate. Peisagiul suficient sie-şi, nici debordant de încărcat, nici sărac, îi este Românului model excelent pentru estetizarea cadrului său de traiu, în conformitate cu sugestiile naturii. Nu e lipsă de imaginaţie aceasta, lucru dovedit de altfel în chestiuni de amănunt, ci înclinaţia de a fi în armonie cu natura în aspectele ei esenţiale. Avem în jur cerul, avem apele, avem câmpia şi muntele, — sobre, simple şi uniforme în înfăţişarea lor, — care ne pot sugera criterii sănătoase pentru modul de a ne înfrumuseţa pervazul existenţei zilnice. E o lege care se cere urmată, sfindând violenţa, diversitatea frivolă, exagerarea, criterii prea mult în cinste în societatea orăşenească, azi se pare îndepărtate treptat şi din sânul acesteia. Norma bunului simţ ce domină stitlul vieţii populare trebue extinsă şi sus, pentru a curma cu un ridicol ce nu mai poate fi lăsat să dăinue în ceasurile acestea de supremă gravitate ale istoriei noastre.

Ion Ştefan

ISTORIE

G. POPA LISSEANU: CONTINUITATEA ROMÂNILOR IN DACIA.

D-l G. Popa Lisseanu, care ne-a îmbogăţit literatura istorică din ultima vreme cu atât de utila colecţie a Izvoarelor istorici Românilor, ajunsă la al XV-lea volum, a editat de curând, în Analele Academiei Române, un studiu intitulat «Continuitatea Românilor în Dacia». Prin titlu, autorul ne pune, dela început, în faţa problemei originei noastre, problemă atât de desbătută de un veac şi jumătate încoace şi devenită mai prezentă decât oricând, astăzi.

Ştim că istoriografia maghiară contemporană — şi prin cele mai alese condee ale sale (e deajuns să amintim numele emeritului istoric Szekfü sau pe acela al lui Domanovski) — n'a încetat să falşifice adevărurile cele mai evidente cu privire la originea poporului român şi s'a încăpăţânat a ne considera venetici în teritoriile revendicate de iridenta maghiară, negând izvoarele istorice sau refuzând să ţină seamă de ele. Iar nu de mult, Societatea istorică maghiară a dat la iveală un impunător volum, editat în limba germană şi intitulat «Siebenbürgen», unde savantul istoric Valentin Homan, amână venirea Românilor pe plaiurile ce le ocupă astăzi, până în sec. XIV.

Tuturor acestor provocări, cele trei sârguincioase cercetătoare ale trecutului nostru arheologia, istoria şi filologia le-au răspuns cu studii de foarte severă ţinută ştiinţifică şi obiectivitate, ale căror concluzii nu mai pot pune astăzi la îndoială stăruinţa elementului românesc în Dacia. (Dar ceeace ne bucură este că aceste concluzii sunt întărite şi de studii străine, cu şi mai multă chezăşie de imparţialitate, cum este de pildă acel meritoos studiu al profesorului E. Gamillscheg «Über die Herkunft der Rumänen»).

D. Popa-Lisseanu, în cele 34 de capitole ale studiului ce-l prezentăm, a ţinut să îmbrăţişeze problema continuităţii poporului român în întregul ei şi astfel îşi deschide cartea cu un capitol închinat trecutului însuş al problemei şi aspectului negativ pe care i l-au dat străinii acestei chestiuni.

Urmează un capitol privitor la originea Ungurilor şi cucerirea Transilvaniei şi ne întrebăm de ce, când studiul se referă la întreaga epocă ce se cuprinde între părăsirea Daciei şi întemeierea Principatelor, pentrucă autorul să înceapă tratarea problemei abea în capitolul al V-lea, intitulat «Originea poporului român şi a limbii române». De aici şi până la capitolul al IX-lea, evenimentele petrecute pe teritoriul Daciei până în perioada creştină, autorul le expune, bazat atât pe izvoare contemporane cât şi pe cele mai recente lucrări de interpretare, dar mai ales pe acestea din urmă. Urmează douăzeci de capitole puse exclusiv la dispoziţia izvoarelor narative privitoare la problema continuităţii. Izvoarele sunt înşirate în ordine cronologică, începând cu «arătările» lui Ammianus Marcellinus, contemporanul împăratului Valens şi sfârşind cu «Cântecul de jale» al călugărului Rogerius, martorul ocular al năpăstuirilor făcute de Tătari în regiunile noastre, la jumătatea sec. XIII.

După felul cum sunt intitulate capitolele: «Arătările lui Ammianus Marcellinus», «Arătările lui Priscus», «Arătările lui Iordanes», etc., ne-am aştepta să fie citate, în întregime, pasagiile din cronicarii respectivi, relative la problema ce ne preocupă. Ori, aceasta autorul o face în chip arbitrar: unele izvoare le citează, pe altele se mulţumeşte să le relateze, ceeace nu mai este suficient astăzi, când isvorul este cunoscut şi arhicunoscut din relatări şi interpretări anterioare. Dacă autorul a ţinut să relateze numai şi să interpreteze, sprijinindu-se totuşi pe texte, trebuia să le creeze acestora capitole aparte în apendice, după metoda devenită curentă în istoriografie. Informaţiunea cronicărească, fără a fi inedită, are meritul de a fi completă. Poate este cel mai mare merit al acestui studiu: de a fi strâns într'un mănunchiu tot ce Evul Mediu a lăsat, ca amintire scrisă, despre regiunile dacice şi transdanubiene. Informaţiunea narativă vine completată cu date scoase din documentele secolului al XI-lea, XII-lea şi XIII-lea, în care autoritatea regească şi papală întăresc prezenţa Românilor în Transilvania, alături de celelalte naţiuni conlocuitoare ca Biseni, Secui, Saşi sau Unguri.

Studiul mai cuprinde două capitole, în care autorul, bazat pe studiile cele mai recente de linguistică, onomastică şi toponimic, dă o serie de exemple de permanenţă romanică la Nordul Dunării. Aşa, cuvinte ca *nea, sânt, păcurar* mai frecvent întrebuinţate în Nordul şi Vestul Transilvaniei, decât corespondentele lor slave *zăpadă, sfânt, cioban*. Sau numiri de ape şi cetăţi de origină geto-dacă sau latină, ca Turda, Cerna sau Abrud.

Argumentul filologic închee seria numeroaselor dovezi ce permit autorului să tragă concluzii unanim acceptate de întreaga istoriografie care are ca principii călăuzitoare bunul simţ şi obiectivitatea. Astfel se recunoaşte că romanizarea Daciei a început înainte de cucerirea ei, că populaţia autohtonă a trăit în raporturi de bună înţelegere cu primii năvălitori, iar împăraţii romani au avut o permanentă grije de regiunile nord-dunărene până în secolul al VI-lea, când fuziunea elementelor dac şi roman în poporul român era un fenomen încheiat; şi că nu se poate vorbi de o admigraţiune, ci de o continuă intermigraţiune a elementului romanic de pe cele două maluri ale Dunării.

D. Popa-Lisseanu, aşa cum ne prezintă lucrarea sa, alcătuită din întreg materialul argumentar privitor la problema continuităţii, neîngreuiată de balastul unei interpretări critice prea adâncite, a dat o foarte preţioasă operă de popularizare a acestei probleme, şi, în acelaş timp, de convertire la teza românească, teza cea adevărată.

Nădejdea pe care autorul şi-o exprimă în prefaţă că «în faţa dovezilor ce va aduce, va amuţi cu totul glasul acelora cari mai continuă încă să susţină că neamul nostru s'ar fi infiltrat în Ardeal» urăm să i se împlinească.

Marina Vlasiu

INSEMNĂRI

ŞTEFAN LUDWIG ROTH ŞI RAPORTURILE LUI CU ROMÂNII

Dintr'o conferinţă a d-lui Otto Folberth, directorul liceului săsesc din Mediaş, reproducem rândurile ce urmează. Orice minte sănătoasă va vedea cât adevăr cuprind cuvintele lui Ştefan Ludwig Roth, scriitorul condamnat la moarte prin împuşcare în 1849 — la Cluj, pentru atitudinea sa plină de demnitate în faţa tuturor silniciilor la care era supusă Transilvania.

«Când, în Dieta din Cluj a anului 1842, au răsunat întâiele goarne ale nerăbdătorului naţionalist maghiar şi când reprezentanţii nobilimii şi ai Secuimii, — cei mai numeroşi în Dietă, — au depus proectul de lege după care, în locul celei latine, de acum înainte limba ungurească avea să fie promovată la rangul de limbă a ţării, iar Românilor şi Saşilor li se acorda un răgaz de zece ani pentru deprinderea ei, St. L. Roth ar fi fost cel mai bucuros să fi putut sări în sus, din banca lui de deputat, pentru a apăra fără teamă cauza poporului său. Şi ar fi făcut-o de sigur. Atâta numai că St. L. Roth nu era deputat, şi de aceia tot ce a putut face a fost să-şi aştearnă pe hârtie pledoaria. Acestei împrejurări îi datorim eminenta scriere: «Lupta pentru limbă în Ardeal. O lumină aruncată asupra originii şi asupra ţintei de urmărit», în care cu toată greutatea îi sfătuia pe Unguri să renunţe la planul de a-şi realiza ideia unui Stat naţional cu preţul siluirii altor popoare. Aceste lucruri el le-a turnat în tipare de universală valabilitate: de aceia în cadrul potopului de literatură minoritară în zilele noastre, scrierea amintită are o semnificaţie clasică. Şi aceasta şi din cauză că, în scrierea lui, Roth apără nu numai cauza Saşilor, ci, paralel, şi pe aceia a Românilor, cari atunci n'aveau niciun singur representant în Dietă. Ascultaţi, vă rog, ce susţine Roth într'un pasagiu:

«Domnii din Dieta de la Cluj vor fi dat ei naştere unei limbi de cancelarie, şi acum, poate se felicită că însfârşit copilul a văzut lumina zilei, — dar a declara o limbă drept limbă a ţării, iată un lucru de care nu e nici o nevoie. Căci această limbă a ţării o avem de mult. Ea nu este însă nici cea germană, nici cea ungurească: ea este cea românească! Putem noi, naţiunile politice, să ne dăm după deget, putem să gesticulăm cât vom pofti: lucrul este aşa, şi nu altfel. Căci eu şi tu şi el şi noi şi ei, toţi avem, în fond, această convingere. Dacă e să vorbim de o limbă de circulaţie generală în această ţară, apoi, — asta e credinţa noastră, — nu poate fi vorba decât de limba românească. In zadar struţul gonit îşi ascunde capul în nisip, crezând că, dacă el nu vede, la rândul lui nu e văzut. Tot aşa, socot în zadar anumite lucruri să le ascunzi sub tăcere: oricât te-ai feri să le pomeneşti, ele există. Mai bine să le spunem pe nume şi să medităm asupra lor, decât să nu vorbim şi să nu gândim.

«Vreţi să-i puneţi pe Români la adăpost de ispitele panslavismului şi vreţi, pe de-asupra, să le câştigaţi, prin limbă, inima pentru Statul austriac, patria noastră a tuturor? Atunci părerea mea este că trebuie să le oferiţi îndestularea tuturor nevoilor. Respectaţi-le demnitatea omenească, cinstiţi-le credinţa creştină, daţi-le putinţa unui traiu independent şi mijloace de educaţie: cu un cuvânt, satisfaceţi-le interesele. Căci acestea leagă, dar acestea şi despart. Guvernul să potolească foamea şi setea acestui popor, că el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptăţii şi răcoritoarea băutură a unui tratament uman. Prin fapte bune îi puteţi lega de ţară şi de voi: daţi-le de aşa fel, încât să aibe ce pierde într'un eventual războiu, să aibă ce regreta în casul unei năvăliri străine. Daţi-le tot ce dreptul şi echitatea cer, ca să nu mai aibe nimic de dorit, când ridica în vârful picioarelor să vadă dacă salridica în vânful picioarelor să vadă dacă salvatorii sânt încă departe şi nu-şi va ascuţi urechile să audă vorba străinului şi odată cu ea să zărească ivindu-se steagul nădejdii. Datoria voastră, nobili Maghiari, este de a îmbuna pe supuşii români, de a-i împăca. De a dobândi iubire prin iubire, de a face să nască dragostea filială prin încredere.

«Ce am de spus despre limbă? Nu mult, şi, totuşi, nu puţin! Puteţi să-i daţi Românului literatura voastră maghiară cu toptanul, în volume legate în piele şi cu muchiile aurite, tipărite, din partea mea, pe pielea măgarului Balaam, ea nu va domoli dorinţile, nu va mulţămi aşteptările şi nu va sătura nădejdiile lui. Speranţa de a putea câştiga pe Români prin maghiarizare e clădită pe nisip. Maţele care chiorăie de foame, nu le saturi cu un buchet de floricele. Cu oferta voastră voi vă bateţi joc: ea nu e deloc ironie. Ei vă vor râde în obraz şi vă vor întoarce spatele lor, dacă, după zece ani, cum este în intenţia proectului, vreţi să întrebuinţaţi forţa şi să pătrundeţi în biserici, — ceia ce, de altfel, n'ar ajuta la nimic, — atunci luaţi seama la ce faceţi şi nu aruncaţi cu criminală îndrăsneală jăratec în paie. Voi sămănaţi vânt şi veţi culege furtună».

Doamnelor şi domnilor, acestea nu erau vorbe goale sau necântărite, aşternute pe hârtie la întâmplare; acestea erau vorbe în spatele cărora, ca, de altfel, în spatele tuturor expresiilor lui Roth, stătea omul întreg. In cursul vieţii lui de mai târziu el a dovedit de nenumărate ori că are cea mai desăvârşită înţelegere pentru poporul român, şi aceasta într'o vreme când alţii abia binevoiau să ia cunoştinţă de acest popor, în ale cărui probleme el se adâncise în adevăratul înţeles al cuvântului».

UN COMPOZITOR ROMÂN ARDELEAN DIN SECOLUL AL XVII-LEA

In anul în care Mitropolitul Simion Ştefan dădea la lumină traducerea Noului Testament, în prefaţa căruia afirma necesitatea răspândirii acestei opere la toţi Românii, şi asigura triumful limbei române în biserică, fiul unor nobili români din Căianul Mic, îşi făcea intrarea în ordinul călugărilor Franciscani: un element de valoare care sub tunsura sacrală avea să se piardă pentru neamul românesc şi avea să devină o glorie streină. Dar covârşitoarea viaţă românească din Ardeal, din vremea aceea, îşi răsfrânge în opera lui una din feţele sale strălucitoare. Apărător al catolicismului, împotriva prigoanei protestante, întemeietor al primei tipografii catolice din Ardeal, Frater Pater Johannes Cajoni, cum se numeşte singur în inscripţia de pe auto-portretul său, a lăsat o vastă operă de misionar catolic, de poet şi muzician. Versurile sale scrise în latină şi maghiară, — ca şi acelea ale predecesorului său pe drumul înstrăinării de neamul care l-a născut, vestitul arhiepiscop de Strigoniu, Nicolae Olahus, — n'au nimic comun cu vatra strămoşească. Dar în opera lui de compozitor, muzica românească își face loc. D-l Marțian Negrea în cartea sa «Un compozitor român ardelean din secolul al XVII-lea, Ion Caioni», cercetează opera muzicală de căpetenie a acestuia, un *codice muzical* și distinge în el 10 melodii românești. Dansurile noastre au avut întotdeauna prioritate asupra celor maghiare chiar la curțile conților și nobililor unguri. Și până în zilele noastre, ele poartă un prestigiu de vechime, pe care nu-l au cele ungurești. Tăgăduind influența românească asupra muzicii populare maghiare, poetul Arany Iános, ca și de altfel istoricii muzicii maghiare, spuneau stereotip despre câte un cântec de joc pe care și-l revendicau: «Olahos, de nem oláh», (De aparență valahă, dar nu e valah). «Régies, de nem oláh». (E arhaic dar nu-i valah). Chiar prin aceste negațiuni, ei recunoșteau prestigiul de vechime pe care îl avea muzica românească. Aristocrația maghiară prefera melodiile dansurilor românești. Despre frecvența lor la curțile nobililor unguri, până la nașterea ciardașului, spun nenumărate mărturii contemporane. D-l Martian Negrea citează o poezie a palatinului Paul Ezterházi și un fragment din autobiografia sa, care dovedesc că «în lumea artistocraților se dansa mai mult după muzica polonă și românească»... Pătrunse în lumea aceasta, melodiile românești erau prezentate străinilor ca bunuri ale artei maghiare. «Astfel se explică — afirmă d. Martian Negrea — greșala marelui compozitor Iosif Haydn, care întrebuințând în finalul din Trio No 1, în sol major, o melodie de dans specific românească (învârtita), a botezat-o: «Al'Óngarese». *Codex Caioni* cuprinde, cum susține d. G. Breazul în recenta sa carte de studii muzicale, «primele forme cunoscute de «patrium carmen». Această colecție de melodii din epoca de transiție între muzica veche, moștenire a operei lui Palestrina, și între stilul nou care avea să ducă la apariția Operei — coroborată cu mărturisirea dela 1632 a lui Paul Strassbourg, ambasadorul lui Gustav Adolf, Regele Suediei, atestă că în țara românească se cânta cântec românesc, «patrium carmen», expresie, după cum spune d. G. Breazul, neîntâlnită până atunci în istoria muzicii și nici deatunci încoace, pentru a reda ideea de cântec popular.

Pentru apărarea acestui patrimoniu, pe care Ungurii și-l anexează împotriva oricărei evidențe, studiul d-lui Marțian Negrea este un început care ne bucură. El restabilește un adevăr ignorat: primatul artei populare românești pe pământul Daciei.

REACȚIA FAȚĂ DE CALOMNIE

E o infamie să se spună că Unirea de la 1918 am datora-o pur și simplu norocului. Ceeace secole dearândul a fost pregătit și așteptat ca o consecință a gândirii politice românești, ceeace în toate domeniile culturii era un fapt împlinit, Unirea Românilor într'un singur Stat, nu poate fi socotit decât ca un triumf al celei mai drepte cauze din câte se cunosc în istoria popoarelor. Dacă nu toată lumea are reacția organică față de o calomnie ca aceasta, ce atinge prestigiul țării noastre, cei ce cunosc adevărul sunt datori să o spulbere oriunde ar fi rostită. Acuma când, întremată din suferința în care a fost aruncată de către usurpatorii săi, țara a cucerit provinciile sale răsăritene suntem datori să luptăm cu înfocare pentru supremul ideal al acestei nații, înfierând răul oriunde l-am întâlni. Trebue să fim o singură forță morală și vom învinge.

SÂNTĂ MĂRIA MARE

La mânăstirea din pădurea dela Nicula, sat românesc din apropierea Gherlei, soborul de preoți în frunte cu episcopul Iuliu Hossu, va fi servit și în acest an, la icoana făcătoare de minuni a sfintei Maria. Rugăciunile sale, mai fierbinți decât oricând, și corurile miilor de pelerini se vor fi ridicat către cer într'o singură cântare, ca și în anii trecuți, și inimile oamenilor se vor fi întâlnit în durerea comună, sub scutul Fecioarei.

Imi revine în minte satul natal, din verile de demult, văile blânde, pădurile plutind într'o abia perceptibilă rugină, drumul somnoros venind de pe câmpie. Un ușor suspin se ridica de peste toate. Ceva parcă se rupsese în ritmul molcom al verii, ceva se schimbase în natură. In ajunul Sântă-Mariei, sărbătoarea acelui nord al meu, ceea ce era latent în sufletul oamenilor, predispoziția de nostalgie inexplicabilă, căpăta formă într'o cântare atât de concrescută cu peisagiul, încât părea o expresie a lui, cântare adusă de departe de cetele de pelerini în drum spre mânăstire. Valurile vântului îi ridicau melodia peste porumburi, peste imașuri, peste păduri. Veneau de departe oameni, botee de botee, cu prapuri în frunte, și toată după amiaza aceea de August se umplea de un plâns ireal parcă, venind din amintirea străveche a unor plecări dureroase pe care le-ai trăit cândva. Râurile procesiunilor creșteau pe măsură ce ajungeau în văile din apropiere, luând noui și noui credincioși de prin satele din drum. De pe hotarul Diviciorilor, în care adesea mă prindea această zi, din vârful Fânațelor, unde e «tabla» noastră și acum, urmăream pâlcurile lor până se pierdeau în depărtare. In jocul nehotărît al luminii mă gândeam ce rădăcini adânci mă străng de acel pământ încât numai presimțirea toamnei, în tainic auzitul ei preludiu, toamna despărțirilor din fiecare an, mă întrista peste măsură. Și totuși te învingea dorul de a te lăsa dus și tu după tânguioasa cântare. Știai că a doua zi satul are să fie pustiu, că însăși gândurile oamenilor rămași acasă vor fi plecat cu cetele cucernicilor. La capătul tuturor drumurilor un liman alb te aștepta într'o pădure. Ca într'un amfiteatru uriaș, zeci de mii de credincioși așteptau în jurul mânăstirii revărsarea zorilor. Noapte de rugă și meditare, ofrandă adusă Fecioarei. Acolo am văzut întâia oară întreg Ardealul de Nord. Un brâu de porturi năsăudene, de un roșu cărămiziu, și negru, grupuri de Oășeni cu tașca, atârnând pe dreapta, oameni înalți dela Lăpuș și femei de pe câmpie, în ii albe înflorite ca iasomiile.

Cunoșteam pe toți preoții care serviau în fața altarului ridicat afară cu fața spre pădure, cuprins în portice de fag verde. Acolo ne întâlneam cu rudele venite de departe, cu prietenii, cu colegii dela școală, cu toți acei ce s'au ridicat din satele vecine spre porțile școalelor românești, veniți la sărbătoarea Preacuratei. Un tineret falnic crescut în școli severe, în cultul nobleței țărănești ardelene, cu respectul ierarhiei morale a satului. Eram cu toții o mare familie în care orice deosebire, chiar cea confesională, dispărea. Anii ne-au îndepărtat de acest leagăn alb al copilăriei noastre. Ci la Sântă Măria Mare oriunde ne-am afla, în inima noastră răsună imnurile de atunci. In anul acesta le cântăm cu ochii în lacrămi.

ICONARII DE LA NICULA

Satele din Ardealul de Nord, în răstimpul de 20 de ani, când și acest pământ se numea România, răstimp în care țărănimea ajunsese la o bună stare materială asigurată de stat, au cunoscut o epocă de înflorire artistică puternic românească. In pofida deosebirilor de port din Maramureș până la marginile Câmpiei, satele noastre de acolo au un caracter unitar în cele mai multe dintre manifestările lor etnografice. Până și casele Ungurilor în minoritate și ale Sașilor conservativi, au primit stilul vieții românești, în întregime în cel puțin în unul din aspectele sale: orânduirea interiorului. Românul organizează obiectele de interior în jurul unui element central pe care ele îl susțin, în chip arhitectonic, și care este de fapt expresia unei vieți sufletești care le transcende. Vatra din dreapta ușii, lavițele lungi dealungul păretului cu fereastra, patul înalt ca o strană, aruncând râuri de velințe până jos, blidarele cu *tiere* în chenar de ștergare albe, cănile înclinate ca într'o procesiune, toate cată spre elementul care domină interiorul: icoana. Cuvântul *culme* apare în terminologia interiorului și arată limita care va exprima întregul. Culmea rezumă în noțiunea ei aspirația vieții de toate zilele, spațiu pur al gândirii, plaiul de liniște și împăcare. Această unicitate a spiritului, cunoscută dealtfel din literatura populară, e concepția de viață a unui popor care a contemplat îndelung ritmul cosmic și marile simetrii ale lumii.

Iconografia românească a secolului trecut, a făcut loc printre creatorii ei, pictorilor țărani dela Nicula. Icoanele pe sticlă făcute și purtate de ei în tot cuprinsul Ardealului, sunt adevărate minuni ale artei țărănești. Eminescu scriind despre problema icoanelor cu aceeași îngrijorare ca și despre oricare problemă a culturii românești, într'un moment în care se asista la o adevărată invazie de icoane rusești, lăuda această școală de pictori țărani.

In căutarea specificului românesc, pictorii noștri de azi au aruncat o privire asupra icoanelor țărănești. I-a ispitit doar ca o curiozitate de artă primitivă. Am vrut să aflu o carte despre acest capitol din istoria artei plastice românești. Am căutat-o printre publicațiile muzeelor etnografice. Nu-i chip să o găsești. Incă n'a fost scrisă de nimeni.

CĂTRE SCRIITORII DIN BUCOVINA ȘI BASARABIA

Acum când granițele țării noastre duc din nou dela Ceremuș la Mare, când una din rănile Patriei se închide peste mormintele proaspete ale celor căzuți, când sufletul românesc de pretutindeni se luminează, să medităm asupra datoriei ce avem de împlinit față de țară! Incercate de o stăpânire streină, provinciile desrobite recent cred ca odinioară în forțele regeneratoare ale Românici. Să nu le desamăgim! E ora voastră, scriitori din Bucovina și Basarabia! Ce v'a luat un val din fluxul nestatornic al lumii, brațul Patriei v'a dat înapoi. Stând de veghe pe moșia răscumpărată cu sânge, apărându-i tradițiile și virtuțile, voi scriitori ai graiului ce ne-a fost scut din secol în secol, închinați opera voastră spre gloria Moldovei, căci pentru voi, ca să citez cuvintele din predica Invierii a Mitropolitul Varlaam, «acum trecu sara cea de plângere și întristare». Darul pe care îl aveți, vi l-a dat geniul neamului din care v'ați ridicat. Nu-i trădați aspirațiile! Visăm cu toții Statul românesc ideal în care cuvântul scriitorului să fie ascultat. Generațiile de mâine aplecate peste paginele lăsate de voi, să vă găsească la cot cu mulțimea umilă, interpreți ai durerilor ei, și călăuze ale veacului vostru. E singurul vostru așteptat de toți să-l ridicați, *monumentum aere perennius*.

Emil Giurgiuca

Ca să putem întemeia România
Până la marginile pământului românesc,
Subscrieți la Imprumutul Reîntregirii.

CAZURILE DOMNILOR DR. BASCH ȘI ROTHEN

Pentru ca Germanii din România să-și poată redobândi numele de familie pierdute în diferite împrejurări, Guvernul nostru a dat o ordonanță, indicând formalitățile ce trebuesc îndeplinite. O cale ușoară, cei interesați având doar obligația să prezinte în anexa petiției dovada că înaintașii lor au purtat un nume de origine germană. Presa noastră a evidențiat după cuviință valoarea ordonanței pomenite, reamintind acele împrejurări din trecut, în care masse de Germani din Transilvania, au fost silite de guvernele dela Budapesta, să-și maghiarizeze numele de familie. In schimb presa maghiară din Ungaria, s'a mărginit să anunțe discret ordonanța guvernului român.

Imprejurarea aceasta ne-a amintit pățania d-lor Dr. Basch și Rothen, doi fruntași germani din Ungaria, cari în 1936 au fost condamnați de justiția maghiară pentru criticele aspre aduse sistemului de maghiarizare forțată. Dr. Basch fusese condamnat în 1936 la 5 luni închisoare și pierderea drepturilor politice pe trei ani, pentrucă într'o conferință ținută cu doi ani înainte în comuna Bata-Apati, a înfierat sistemul practicat, prin această apostrofă sguduitoare: «cine își schimbă numele cinstit german, pe care l-au purtat moșii și strămoșii lui, n'a fost vrednic să-l poarte nici până aci».

Curtea de Casație dela Budapesta, constatând că maghiarizarea e dictată de un interes superior de stat și că oricine i se opune săvârșește un delict contra intereselor țării, a confirmat sentința instanțelor inferioare și astfel dr. Basch a trebuit să intre pe ziua de 9 Septembrie 1936 în pușcăria ordinară din Pécs, pentru a-și ispăși, alături de delicvenții de drept comun, păcatul pasiunii sale pentru limba și cultura germană.

Condamnarea d-rului Basch a provocat în toată lumea germană o imensă revoltă, mai aleș că sentința definitivă a Curții de Casație din Budapesta a venit la câteva zile după vizita la Berlin a ministrului de culte Horman Balint și după semnarea convenției de colaborare culturală germano-maghiară.

Dar condamnarea D-rului Basch a însemnat numai începutul unei serii de măsuri aspre față de minoritatea germană. La câteva săptămâni a fost osândit la șase luni închisoare și pierderea drepturilor politice pe doi ani, un alt fruntaș german, Rothen, pentru că criticând maghiarizarea forțată, a declarat că situația minorităților din România ,e cu mult mai bună decât a celor din Ungaria.

Declarația aceasta și curajul de a compara Ungaria cu țara «Valahilor», a fost socotită ca un atentat împotriva *onoarei maghiare* și de aceea instanțele judecătorești au pedepsit-o cu asprime.

In urma revoltei generale produse de cazul Basch se credea că guvernul dela Budapesta se va răzgândi și oșânditul va fi grațiat.

Credință deșartă, căci în ziua de 9 Septemvrie, D-rul Basch a fost încarcerat în pușcăria din Pécs. Deziluzia în lumea germană a fost enormă. Faptul se vede din atitudinea presei germane de preutindeni, care a dat cazului proporții nebănuite.

Mai revoltată a fost însă presa germană din România. Și a fost firesc să fie așa. Germanii din România cunoșteau din propria lor experiență regimul maghiar, pe care l-au îndurat secole în șir, iar pe de altă parte, comparând stările din Ungaria cu cele din România, erau în măsură să-și dea seama ce înseamnă un regim minoritar uman și liberal.

Ziarul «Siebenbürgisches Deutsches Tageblatt» la 10 Septemvrie dedica cazului Basch un mare articol de fond cu titlul «Dr. Basch în pușcărie». Autorul susținea că osândirea lui Basch înseamnă osândirea întregei națiuni germane a tuturor celor care țin la limba, la numele și demnitatea lor de membri ai acestei națiuni, adăugând că prin sentința dela Budapesta s'a dat o lovitură de pumnal pela spate minorităților din statele succesorale monarhiei Austro-Ungare. Mai departe scria că instanțele judecătorești, care l-au condamnat pe Dr. Basch, își închipuc că Germanii din Ungaria nu pot avea alt rol, decât acela de a fi umplutură de tun. Aceste instanțe se înșeală — continuă ziarul german dela Sibiu — pentrucă, întregul germanism îl consideră pe Basch ca un martir al lui, iar condamnarea ca o jignire adusă poporului german de pretutindeni.

E de prisos să mai arătăm că presa maghiară din România n'a suflat un singur cuvânt nici despre Basch, nici despre Rothen, nici despre tratamentul minorităților din Ungaria. A procedat ca totdeauna: a trecut sub tăcere două cazuri care învedereau tratamentul aplicat minorităților germane de către poporul maghiar.

Am reamintit cazurile de mai sus pentru a se putea judeca în comparație cele două atitudini diametral opuse față de drepturile unei națiuni.

At. Mologna

CREAȚIE ȘI MISTIFICARE IN MUZICĂ

In timp ce în folklorul nostru muzical, țiganii sunt un element intrus care n'a reușit să-și impună mentalitatea decât într'o foarte mică măsură și numai în muzica de mahala, formă degenerată a muzicii populare, în muzica maghiară ei sunt putere dominantă.

Intr'adevăr, muzica recunoscută de ei drept națională, e făurită și cântată de țigani. Acest fapt nu constitue o prea mare laudă pentru muzica maghiară.

Mentalitatea ungurească în general este superficială. Sufletul maghiar n'are bogăția de nuanțe, de dureri și doruri, în care s'a împlinit sufletul românesc. Sufletul acesta n'a cunoscut niciodată marea limpezire prin iubire. Tulbure încă și viforos, inaderent peisagiului european, acest suflet n'a putut urca nici întâia treaptă din lumea sa pasională. Iubirea propovăduită de Isus, Ungurii nu o au. Nu eu o spun aceasta, ci marii lor povestitori. Citiți pe Koloman Mikszáth, Stefan Tomörkeny, Sigismund Moritz, Ludovic Biró și alții.

Țăranul maghiar e insensibil în fața naturii. Românul o iubește și o spiritualizează. Ea va avea locul ei, ca un element al vieții și al morții, în universul său sufletesc. Un fir de iarbă, o gâză, o mioară vor apleca sufletul românesc, bucurându-l sau îndurerându-l ca pe un prieten.

In singurătatea sa vecină cu ceriul, păstorul cântă florilor, mieilor, munților. Elementele lumii îl ascultă. Căci el a învățat în orele sale de priveghere graiul lor neștiut.

Neavând o zestre muzicală străveche, Ungurii au împrumutat-o din melodiile țiganilor, după cum pentru dansuri, au luat tot dela ei, ritmul foarte pronunțat dar fără vioiciune. Cu sufletul lor mărginit ei n'au putut să imprime muzicii lor decât avântul pasiunii. *Ei au venit în goana cailor nu cântând.* Ei n'au avut de ce să iubească natura, iubire indispensabilă pentru adevărata creație artistică. Iubirea de orice natură ar fi, necesită contemplație. Poți să admiri fugitiv ceva, dar de iubit nu poți iubi în treacăt. Când ar fi avut timp să se ataşeze unui colț de natură, să-l înțeleagă, să trăiască prin el, acești răsăriteni ce veneau înconjurați de praf, clipind neîncetat să nu le intre așchii în ochi? Atunci când s'au așezat locului au fost dezorientați și astfel le-a fost ușor țiganilor să-și impună mentalitatea.

Dacă spun acestea nu le spun ca Român care vrea să-și laude manifestările naționale vorbind de rău pe cele ale altor popoare. Că muzica populară românească e un bun specific românesc și că cea maghiară e specific țigănească sunt lucruri de mult intrate în domeniul universal. Citez doar un articol publicat în revista franceză «La Lecture» în No. din 10 Aprilie 1892 de Charles des Perrières, intitulat «Tziganes et Laoutars», și unde autorul vorbește întâiu despre țiganul ungur pe care îl caracterizează între altele astfel: «Le Tzigane a cette tête si caracteristique et si pleine d'étangeté, apartenent tout spécialement a l'Hongrie...». Apoi, vorbind despre lăutari povestește foarte pe larg acea celebră întâlnire a lui Barbu Lăutaru cu Liszt la sfârșitul căreia citează cuvintele celui mai mare virtuos al pianului care din întâmplare era chiar Unguri: «Bois, Barbo Lăutar, mon maître, bois, car Dieu t'a fait artiste et tu est plus grand que moi!»

Pe plaiurile noastre muzica e unul dintre puținele lucruri ce n'au fost aduse de Romani. Poporul nostru a cântat mereu cântul vechilor Traci, care erau sub influența directă a muzicei grecești. Iar noi suntem singurul popor ce am păstrat până azi fără întrerupere vechile moduri grecești, mai cu seamă modul frigian.

Influențele venite din afară au fost foarte puține și fără însemnătate. Toate schimbările s'au format în interior, pe munții înconjurați de văi păzite de alți munți. Chiar secunda mărită care a devenit una dintre caracteristicele muzicei românești, este datorită, după mine, nu influenței orientale ci așezărei găurilor de fluer. Va fi fost la început o greșeală, apoi ca o variație în înlănțuirea lirică a sunetelor de fluer ciobănesc.

Prin așezarea geografică și politică a Ungariei, posibilitatea ei de a-și expune muzica în fața altor țări și de a-și desvolta muzica cultă i-a fost incomparabil mai mare ca a noastră. Muzica ce venea din această parte a Europei a fost deseori împrumutată de muzica Occidentală, ca o împrospătare a inspirației, fără să se mai întrebe de unde vine și cui aparține. Muzica română, sârbă și cehă, e numită cu un cuvânt: muzică ungurească. Citez în treacăt variațiunile opus 21 No. 2 ale lui Brahms ce poartă ca titlu: «Variationen über ein ungarisches Lied». Acel lied unguresc nu e altceva decât un cunoscut cântec românesc de stea ce se cântă și azi în Banat și pe care l'a introdus Sabin Drăgoi în opera sa «Kir Ianulea».

Liviu Teodor Teclu

Pentru a consolida pe vecie
zidul de apărare al Moldovei,
Subscrieți cu toții la
Imprumutul Reîntregirii.

ELENA POPEA

Fiică a Brașovului, Elena Popea — care și-a găsit moartea la 25 Iunie într'un mod tragic, deși ne familiariza, în picturile sale, mai ales cu motive rustice culese în desele ei călătorii prin Spania Bretania, Italia, Olanda și Grecia, nu și-a uitat niciodată Ardealul natal, pe care-l reprezenta în pânzele sale prin ceeace are el atât de caracteristic, prin țărani veniți la târguri să-și vândă roadele muncii trudite. Având în zorile carierei sale artistice de maestru pe Lucien Simon, dar atrasă totodată și de școala germană contemporană și manifestând o vădită predilecție pentru desen, Elena Popea — veșnic în căutarea noutății — părăsește la un moment dat atitudinea serioasă cu care-și privea la început subiectul tratat, pentru a se arunca în brațele cubismului, care aducea în apus o invazie în pictura a unei geometrii diformate și a unei stridențe cromatice. Snobismul criticului și șefului de atelier francez André Lhote e în bună măsură răspunzător de această scurtă rătăcire a artistei noastre, care din fericire revine curând la o concepție mai realistă și la un colorit mai armonios studiat. Moartea ei în plină maturitate, în preajma pregătirii unei noui expoziții «este o pierdere însemnată pentru arta română și în deosebi, pentru cea a Ardealului, mai ales acum, când avem interes — scrie d-l Gh. Oprescu în articolul ce i-l consacră în *Transilvania*, 72, 5—6 — să arătăm lumii care este sufletul adevărat al neamului nostru dintre Carpați și hotarul unguresc. Cultivată, capabilă să se exprime în mai multe limbi, cu însușiri artistice incontestabile, Elena Popea își făcuse prieteni în multe țări. Ea fusese în stare să dovedească străinilor care o cunoșteau cât de nedreaptă este reputația ce ni se face de către dușmanii noștri de a fi un neam, nu numai necivilizat, dar refractar la cultura înaltă». Cu ea pierdem o prețioasă ambasadoare a sufletului și a culturii românești în apus.

ROMÂNII ȘI ROMA

După cum pentru Anteu atingerea pământului străbun însemna un câștig de nouă putere, tot astfel pentru poporul românesc, în decursul istoriei, atunci când îl amenința pericolul de a fi înăbușit și străini, de a-și pierde specificul cu care-și justifică existența sub soare, redescoperirea Romei-mater a însemnat o regenerare, o recrudescență a energiilor naționale, un nou avânt. Contactul cu Roma ne-a redeșteptat mândria originii latine și ne-a dat imboldul să fim demni de strămoșii romani. «Dela Râm ne tragem» al cronicarului a fost un semnal, prefăcut în torță vie, călăuzitoare, de pelerinii ardeleni ai școalei latiniste. Roma e piatra de temelie a istoriei noastre. «Două sunt puterile de rezistență în trecut și de înălțare în epoca noastră» — zicea Ion Bianu într'un întraripat articol publicat în *Omagiu lui Ramiro Ortiz;* ele sunt: «stăruința tradițiunii romane reprezentate prin limba strămoșească și reluarea legăturilor organice spirituale cu Roma-mater. Roma a creiat Italia și prin Italia întreaga romanitate... Din Roma i-a venit neamului românesc lumina reînvierii, care l-a condus până la întregirea lui națională... Roma este isvorul și capul romanității. Italia este fiica ei mai mare și sora mai mare a neamului românesc, renăscut și regenerat. Viitorul *sine fine* le leagă la bine și la greu, pentru a străluci în cultura omenirii ,după cum trecutul le-a legat și în lumina și în greutățile prin care au trecut».

VALOAREA SUPERSTIȚIEI

Un fost reprezentant oficial al culturii noastre ne dă tuturor peste nas, scriind undeva ironic că după noi «omenirea cea de rând nu trebue să știe adevărurile mari». Superstițiile, pe care le vizează în primul rând, ar fi pentru poporul de jos un fel de pilule cu praf de morfină.

A vedea însă credințele superstițioase ale poporului ca niște elemente intruse și dăunătoare, înseamnă a judeca lucrurile după o optică falsă. De fapt, sufletul satului a devenit imun pericolelor superstiției și chiar și-a plămădit din ea o fibră vie a rădăcinilor sale vitale. Și nimic din ceea s'a transformat pentru mentalitatea țăranului în materie constitutivă, devenind rădăcină, nu trebue smuls de dragul unor adevăruri obiective, deoarece nimic nu desorientează mai mult așa zisa lume incultă decât sdruncinările ce le suferă în modul acesta. Un adevăr obiectiv, substituit unei erori vitale, organic întrepătrunsă în existența sufletească a colectivității, are efecte mortale și nu binefăcătoare.

De vreme ce poporul se simte solid, cu consistență răzimat pe terenul superstițiilor, surpându-i-le, i-am prăbuși un edificiu de certitudini, de obișnuințe ce au prins rădăcini afunde în el, fără a avea siguranța că i le putem înlocui prin adevăruri echivalente ca putere nutritivă. Un adevăr periculos, când e vorba să fie servit colectivității, e bine să fie evitat. Lumina puternică și țâșnită dintr'odată în beznă supără ochii neacomodați cu ea.

In definitiv, superstițiile fac parte din folclor, ajutând la încercările omului de rând de și revela misterele lumii, de a stabili corespondențe intime cu ele. Prin superstiții, fantezia poporului întinde corelații între sine și imensitatea întregului cosmos, însuflețește natura, înzestrează fiecare lucru cu anumite semnificații, cu intenții tainice, pentru a se integra astfel într'un mediu mai viu, prompt reacționar față de existența lui și a trasa în acest chip cu imaginația o punte de contact, o cale de pătrundere spre lumea misterelor inaccesibile. Superstițiile fac deci parte integrantă din concepția de viață a poporului, fiind cimentate în certitudini aproape inexpugnabile. A uzurpa această comoară de superstiții, înseamnă pentru un popor acelaș lucru cu ceeace înseamnă pentru o casă așezată pe un teren obtuz, săparea temeliilor ei în partea cea mai de jos a terenului.

Putem vorbi, ca unii scriitori francezi, de adevărul împotriva tuturor, chiar a noastră? Insuși exemplul Franței ne spune că nu. Adevărul trebue pus în serviciul nostru și nu omul în slujba adevărului. Abstracțiunile etice, adevărurile obiective sau superstițiile absurde nu au valoare decât prin germenele de viață care mustește în ele. Tot ce este împotriva vieții, merită disprețul nostru, al tuturor.

Luându-i superstițiile, pentru a i le înlocui cu elemente obiective de civilizație — împotriva cărora nu avem intenția să pledăm — i-am reteza poporului una din fibrele prin care își alimentează viața-i patriarhală, din care nu trebue smuls. Regulele igienice, care în primul rând trebuesc insuflate țăranului, pot face foarte ușor casă bună cu superstițiile, întrucât planurile lor de manifestare sunt esențial cu totul altele.

Prin urmare, oricât de generoși am vrea să ne arătăm în intervenții verbale față de poporul de rând, ar fi nimerit ca înainte de a ne pripi să părem binevoitori, să judecăm dacă nu cumva devenim dăunători.

OPERA DE REFACERE A BASARABIEI

In clipele acestea de intens entuziasm pe care le trăește poporul românesc, bucurat nu numai de reîntregirea firească a hotarului dela răsărit, ci și de nădejdiile pe care le deschide acest început, e sigur că elanul tuturor va păși fără zăbavă să-și dea obolul în vederea refacerii românești a pământului dintre Nistru și Prut, pe care bolșevismul înfrânt l-a devastat cu înverșunarea născută din conștiința că nu se va mai putea întoarce într'un ținut care nu-i aparține. Franța anului 1870 a aflat în desnădejdea înfrângerii puterea morală necesară pentru a-și manifesta un solidarism național uluitor și un exemplar avânt reconstructiv, — România anului 1941 va găsi de sigur cu atât mai mult, cu cât i-o sporesc efuziunile victoriei, capacitatea de iubire necesară contribuției la valorificarea Basarabiei din nou desrobite. Pe urmele ostașilor vor călca pașii plugarilor, pe unde a trecut zăngănitul armelor victorioase, se va auzi zumzetul rodnic al coasei, pe unde a trecut întregitoare lupta, va veni împlinitoare munca — și astfel peste paragina bolșevică va crește rodul vredniciei românești. Refacerea Moldovei de peste Prut e încă un examen de solidaritate națională pe care îl dă poporul nostru. Și e în acelaşi timp manifestarea bucuriei cu care își recucerește deocamdată o parte din ceeace a pierdut.

TRADIȚII TIMOCENE

Patronul satului românesc Băliiu de pe malul bulgăresc al Timocului e Sf. Gheorghe. In această zi, după o întreagă serie de pitorești obiceiuri care se desfășoară în toiul nopții încă, preotul conduce lumea dela biserică, la sfârșitul liturghiei, afară din sat; aici se ocolește tot câmpul «mergându-se la diferiți copaci seculari, *zăpircuri*, anume lăsați în câmp, unde preotul face câte o scurtă rugăciune, tămâie de jur împrejur, apoi crestează în crucea săpată în copac ani dearândul de înaintași, după care proprietarul locului, venit acolo de dimineață, împarte asistenților felii de pâine, ouă roșii, brânză proaspătă, usturoi verde și alte gustări». (*Timocul*, VIII, 1). Din denumirea cu acelaşi nume a unor zăpiscuri depe cele două maluri ale Timocului, se poate trage concluzia că sunt frecvente cazurile când una și aceaşi familie a fost despărțită de o graniță absurdă, ambele Timocuri constituind de fapt indivizibilă unitate etnică și geografică.

Ion Ștefan

Pe urmele banului tău, calcă uneltele de luptă. Subscrie pentru desrobirea fraților tăi.

DACIA

COMITETUL DE DIRECȚIE
OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU
DAN BOTTA
EMIL GIURGIUCA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
STR. DIONISIE 65, BUCUREȘTI, II.
Tel. 2.36.38.

ABONAMENTUL PE ȘASE LUNI
PENTRU PARTICUARI: 150 LEI
PENTRU INSTITUȚII: 500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI: 1000 LEI

12 LEI EXEMPLARUL

„BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU, BUCUREȘTI STRADA GR. ALEXANDRESCU 4